

PAU, CONFLICTE I SEGURETAT A L'ÀFRICA

NOUS REPTES I NOVES PERSPECTIVES
BARCELONA, 3 A 5 DE NOVEMBRE DE 2010

DOCUMENTS 5/2011

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

PAU, CONFLICTE I SEGURETAT A L'ÀFRICA

NOUS REPTES I NOVES PERSPECTIVES

BARCELONA, 3 A 5 DE NOVEMBRE DE 2010

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

© 2011 Institut Català Internacional per la Pau
Gran Via de les Corts Catalanes, 658, baixos · 08010 Barcelona
T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80
icip@gencat.cat | www.icip.cat

Aquesta relatoria correspon al seminari internacional «Pau, conflicte i seguretat a l'Àfrica. Nous reptes i noves perspectives» co-organitzat per l'Institut Català Internacional per la Pau, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i la Casa Àfrica, que es va realitzar a Barcelona entre el 3 i el 5 de novembre de 2010.

Relators

Aquesta relatoria ha estat realitzada per l'Oscar Mateos.

Maquetació

Àtona, S.L. / gama, sl

ISSN

2013-9969

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ	5
1.1. OBJECTIUS	5
1.2. ESTRUCTURA	6
2. INAUGURACIÓ I OBERTURA DE LES JORNADES	8
3. PANELLS I EIXOS DE DEBAT I REFLEXIÓ	9
CONFERÈNCIA INAUGURAL: «PAU I CONFLICTE A L'ÀFRICA: BALANÇ I PERSPECTIVES»	10
SESSIÓ 1: «EXPERIÈNCIES REGIONALS I LOCALS DE RESOLUCIÓ DE CONFLICTES»	14
SESSIÓ 2: «RESULTATS, LÍMITS I CONTRADICCIONS DE LA CONSTRUCCIÓ DE PAU A L'ÀFRICA»	20
SESSIÓ 3: «APROXIMACIONS I EXPERIÈNCIES AFRICANES EN LA CONSTRUCCIÓ DE PAU»	27
SESSIÓ 4: «SOLUCIONS AFRICANES ALS PROBLEMES AFRICANS? L'EMERGÈNCIA D'UNA ARQUITECTURA DE PAU I SEGURETAT A L'ÀFRICA»	33
SESSIÓ 5: «ÀFRICA I LA UNIÓ EUROPEA: PROPOSTES PER MILLORAR LA COOPERACIÓ EN PAU I SEGURETAT»	37
4. CONCLUSIONS I LÍNIES DE DEBAT I REFLEXIÓ	40
5. ANEXOS	44
5.1. PROGRAMA DE LES JORNADES	44
5.2. BIOGRAFIA DELS PONENTS	48
5.3. ACRÒNIMS	52

1. INTRODUCCIÓ

La celebració del **50è aniversari dels processos d'independència dels estats africans** ha esdevingut un moment propici per fer **balanç sobre el passat, el present i el futur de l'Àfrica**. En diverses esferes (institucionals, acadèmiques o societat civil) i des de diverses perspectives (política, internacional, social o econòmica) s'han multiplicat els actes, les conferències i els fòrums de reflexió que han tractat d'analitzar i avaluar quina és la situació del tantes vegades titllat com a «continent oblidat o perdut», adjectius que, en general, han fet referència a una història dramàtica.

Les **jornades «Pau, conflicte i seguretat a l'Àfrica»**, organitzades per l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) i per Casa Àfrica, i que han comptat amb la col·laboració del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), neixen d'aquest context i de la voluntat de contribuir a un debat que considerem important, centrant-nos concretament en l'anàlisi de les situacions vinculades a la pau, els conflictes i la seguretat. Aquesta contribució ha volgut partir sobretot d'una perspectiva més constructiva (no centrada sempre en els seus conflictes violents sinó també en les experiències de pau i resolució de conflictes) i fonamentada en les cosmovisions africanes, amb l'objectiu de defugir els clixés que ofereixen una imatge de l'Àfrica molt negativa i reduccionista.

Les jornades ha confirmat la importància d'aquest canvi de perspectiva: la utilització d'unes ulleres que miren a l'Àfrica no sota el permanent prisma –com explicarem més endavant– de l'*afropessimisme*, sinó des de l'anàlisi serena de les dades, les reflexions, les evidències, les opinions i els dilemes que ens parlen d'un continent complex i dinàmic, i que suscita múltiples reflexions.

1.1. OBJECTIUS

Amb aquest marc de fons, les jornades han tingut **quatre objectius principals**. El primer d'aquests objectius ha estat establir, a la llum de les reflexions, punts de vista i experiències, un **estat de la qüestió sobre la situació de pau i seguretat al continent i esbossar els principals reptes, perspectives i elements d'anàlisi** que cal tenir en compte per a un futur seguiment i treball.

Com a segon objectiu, les jornades han perseguit **donar una veu especial i preferent a les cosmovisions i perspectives africanes**, amb la idea de visualitzar i analitzar aquelles experiències i aquells mecanismes de resolució de conflictes i construcció de pau arrelats en les dinàmiques autòctones.

Un tercer objectiu de les jornades ha estat **afavorir la trobada entre especialistes i experts en pau, conflictivitat i seguretat a l'Àfrica**: acadèmics, representants institucionals i membres d'organitzacions de la societat civil, procedents tant del continent africà com de l' europeu, que han pogut intercanviar punts de vista a partir de casos i experiències concretes.

Finalment, les jornades han tractat de **divulgar i donar a conèixer a un públic general la situació de conflictivitat i de construcció de pau a l'Àfrica, així com la configuració i l'emergència d'una arquitectura africana de pau i seguretat**. En definitiva, aquestes jornades han volgut fer-se ressò i amplificar un debat que ens els propers anys continuarà sent de gran rellevància i intensitat.

1.2. ESTRUCTURA

Les jornades han estat **estructurades en un total de cinc sessions**, les quals han analitzat diferents eixos temàtics. El primer dia (3 de novembre), la **conferència inaugural («Pau i conflicte a l'Àfrica: balanç i perspectives»)** va examinar la situació relativa a la pau, els conflictes i la seguretat a l'Àfrica mitjançant la revisió de les experiències de les darreres dècades (**David Francis**).

El segon i tercer dia van constar d'un total de cinc sessions. La **primera sessió («Experiències regionals i locals de resolució de conflictes»)** va analitzar algunes de les iniciatives locals i regionals de pau i resolució de conflictes que s'han produït en els darrers anys, com per exemple la intervenció de les organitzacions regionals (l'ECOWAS-CEDEAO, la SADC, la IGAD...) en determinats conflictes, amb especial atenció a les experiències de l'Àfrica occidental (**Kenneth Omeje**), així com el paper de les organitzacions de la societat civil, com ara l'Institute for the Development of Civil Society al Sudan (IDCS) (**Asma Ismail Bushara**) i el West Africa Network for Peacebuilding (WANEP) a l'Àfrica occidental (**Chukwuemeka B. Eze**).

La segona i tercera sessió van centrar-se a analitzar els processos de construcció de pau postconflicte a l'Àfrica. En concret, la **segona sessió («Resultats, límits i contradiccions de la construcció de pau a l'Àfrica»)** va avaluar les anomenades «operacions de pau» al continent africà i el paper dels actors internacionals (Nacions Unides, els donants internacionals, les organitzacions no governamentals...) i la seva interacció amb els actors locals, així com les principals limitacions i contradiccions d'aquests processos (**Itziar Ruiz-Giménez**). Novament, les experiències de l'Àfrica occidental van ser exemples de referència per avaluar els avenços i les controvèrsies d'aquestes operacions, que han estat cada vegada més qüestionades i criticades (**Mohamed Salih**). Finalment, la sessió va analitzar com la construcció de pau i la prevenció de conflictes són estudiades, mesurades, valuades i finançades a l'Àfrica a partir de casos com els de Zàmbia i Kènia (**Christopher Cramer**).

La **tercera sessió («Aproximacions i experiències africanes en la construcció de pau»)** va discutir els processos de construcció de pau des de diferents perspectives, com ara el paper de les dones i les organitzacions de dones (**Fatuma Ahmed**), les experiències de justícia transicional (com per exemple la Comissió de Veritat i Reconciliació a Sud-àfrica, els tribunals

Gacaca a Ruanda o el Tribunal Especial per a Sierra Leone) (**Jannie Malan**) i els processos de Desarmament, Desmobilització i Reintegració (DDR) a Libèria i Sierra Leone (**Krijn Peters**).

La **quarta sessió** es va centrar en l'anomenada «Arquitectura de Pau i Seguretat Africana» (APSA), que en els darrers anys ha liderat la Unió Africana (UA) amb la idea d'impulsar «solucions africanes a problemes africans». En aquest sentit, la sessió («**Solucions africanes als problemes africans? L'emergència d'una arquitectura de pau i seguretat a l'Àfrica**») va analitzar la gestació i evolució de l'APSA (**Tim Murithi**), així com alguns dels principals dèficits, problemes i reptes que presenta (**Mbuyi Kabunda**). Finalment, la cinquena i darrera sessió va abordar el paper de la Unió Europea (UE), explorant les fites i els límits de la seva col·laboració i implicació amb l'arquitectura de pau i seguretat africana (**Pierre-Michel Joana**).

Rafael Grasa
President de l'ICIP

Oscar Mateos
Investigador de Pau i Seguretat
Col·laborador de l'ICIP

Directors del seminari

Les jornades van ser inaugurades pels representants de les tres institucions convocants: **Rafael Vilasanjuan**, com a subdirector del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB); **Ricardo Martínez Vázquez**, com a director general de Casa Àfrica, i **Rafael Grasa**, com a president de l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP).

En primer lloc, **Rafael Vilasanjuan va considerar que les jornades significaven un punt d'inflexió en el debat a casa nostra sobre la pau, els conflictes i la seguretat a l'Àfrica**, i va destacar el nivell dels ponents convidats i la idoneïtat del moment en què les jornades tenien lloc. Vilasanjuan va voler destacar dos aspectes essencials. Primerament, la necessitat d'aprofundir en el coneixement d'un continent complex que ens preocupa i ens inquieta i que molt sovint ha estat ignorat de l'agenda internacional. Segon, ser conscients que la voluntat de situar l'Àfrica en el centre d'aquesta agenda ens obliga a saber donar respostes a fenòmens com els conflictes que durant molt de temps han afectat, per exemple, les poblacions civils (especialment les dones i els menors) de països com el Sudan o la República Democràtica del Congo. Per tot això, les jornades esdevenen un espai rellevant que pot contribuir a vertebrar algunes d'aquestes respostes.

Per la seva part, **Ricardo Martínez** va destacar el paper que Casa Àfrica ha tingut en els darrers anys en la tasca de contribuir a entendre una mica més el continent africà al conjunt de l'Estat, especialment en les qüestions relacionades amb la pau i la seguretat, tal com així ho recull, per exemple, el darrer Plan África. En aquest propòsit, un dels objectius principals ha estat donar veu als africans i les seves iniciatives, portant institucions especialitzades en aquesta matèria com ara Pax Africa de Johannesburg (Sud-àfrica) o el Centre Koffi Annan sobre missions de manteniment de la pau d'Accra (Ghana), amb la idea de ser intermediaris i no protagonistes de les qüestions africanes. Tanmateix, Ricardo Martínez va subratllar un dels aspectes emfatitzats pels «articles conceptuals» elaborats prèviament amb motiu de les jornades: **la reducció dels conflictes constatada en els darrers anys o fets com la consolidació d'iniciatives socials i polítiques i institucions africanes de construcció de pau indiquen un canvi de tendència que, en efecte, contraresten l'hegemònic discurs afropessimista**. Malgrat tot, per al director de Casa Àfrica cal continuar preguntant-se per l'actitud de molts mitjans de comunicació occidentals o pels interessos que els nostres països i les nostres multinacionals tenen envers el conjunt del continent, els quals sovint expliquen les visions reduccionistes sobre l'Àfrica i fins i tot les causes de molts conflictes armats. Tot això fa que l'ajuda que nosaltres dispensem sigui a vegades una manera insuficient de compensar els problemes que hem pogut generar, i no tant una solució real. Per a Ricardo Martínez, un aspecte essencial en tot aquest propòsit té a veure amb la necessitat

que la nostra presència i les nostres polítiques vinguin definides no tant pels nostres interessos i les nostres agendes, sinó per les dels africans i per la importància de reforçar les seves iniciatives i institucions, i no pas les nostres.

Finalment, **Rafael Grasa** va tancar aquesta taula inaugural explicant les motivacions de fons, la gènesi i l'estructura de les jornades. Respecte a les motivacions i inquietuds de fons, el president de l'ICIP va apuntar **la necessitat de trobar idees i respostes addicionals als problemes africans, ja que moltes de les decisions i anàlisis adoptats fins ara han demostrat les seves limitacions i fins i tot el seu fracàs.** En aquest sentit, va afirmar que l'emergent idea de les «solucions africanes als problemes africans» sembla un aspecte cabdal al qual cal donar l'espai que es mereix. En segon lloc, Grasa va explicar que les jornades s'havien concebut amb la idea d'atorgar a la pau i a la seguretat –en tant que processos multidimensionals i en els quals participen un gran nombre d'actors– un espai preferent, a la vegada contribuint a crear i consolidar un major interès i una vocació pels temes africans a casa nostra. Per tot això, va afirmar que l'estructura de les sessions pretenia respondre precisament a aquesta idea de fer balanç en el context dels 50 anys d'independències i d'analitzar les experiències internacionals, com ara les operacions de pau, però especialment les africanes, que tenen a veure no tan sols amb conflictes, sinó essencialment amb la resolució d'aquests i en iniciatives de construcció de pau.

3. PANELLS I EIXOS DE DEBAT I REFLEXIÓ

CONFERÈNCIA INAUGURAL: «PAU I CONFLICTE A L'ÀFRICA:
BALANÇ I PERSPECTIVES»

Modera: Rafael Vilasanjuan, subdirector gerent del CCCB

PUNT DE PARTIDA

És moment de fer balanç en una conjuntura on la pau i la seguretat són, tant a escala africana com internacional, preocupacions de primer ordre. La radiografia, en aquest sentit, ha anat canviant: la majoria dels centres de recerca convenen que el nombre de conflictes armats importants s'ha reduït considerablement; persisteixen, no obstant això, greus contextos de violència armada, com ara Somàlia, l'est de la República Democràtica del Congo o la regió sudanesa de Darfur; alguns processos de negociació han posat fi a conflictes històrics i molt sagnants, com per exemple el del sud de Sudan, amb més de dos milions de víctimes mortals en tres dècades d'enfrontament; la majoria dels països africans ha celebrat eleccions democràtiques, si bé els indicadors sobre governabilitat apunten tendències ambivalents: un bloc de països que suposadament s'estan consolidant (Sud-àfrica, Botswana o Cap Verd) i d'altres que s'enfronten a més dificultats i problemes (Nigèria, Costa d'Ivori o Guinea-Conakry); o bé situacions postbèl·liques com Sierra Leone o Libèria, que han iniciat processos de reconstrucció política, social i econòmica amb una forta presència d'actors internacionals. Quin balanç cal fer? Quins factors interns i quins factors internacionals són importants per entendre tots aquests processos? Com evolucionaran les qüestions relacionades amb la pau i la seguretat a mig i llarg termini?

PONENT: DAVID FRANCIS

Departament d'Estudis de Pau, Universitat de Bradford, Regne Unit

La conferència inaugural, a càrrec del professor de la Universitat de Bradford, el sierraleonès David Francis, va servir per emmarcar el conjunt de les jornades i obrir els principals debats i interrogants plantejats en les diferents sessions. Francis va estructurar la seva intervenció en cinc grans eixos. En primer lloc, el ponent va voler destacar algunes de les **causes** (la majoria apuntant a factors externs) **que explicarien la convulsa història de conflictes i violència de l'estat postcolonial africà**, considerant-ne cinc principals: i) el control de facto que les antigues metròpolis (França i Regne Unit, principalment) han continuat exercint sobre molts països africans, fet que situa a vegades la idea d'independència en un plànol merament retòric; ii) l'herència negativa de la colonització a molts nivells (divisió de fronteres, naturalesa de les elits polítiques africanes, inviabilitat de l'estat weberian, etc.); iii) l'impacte de les dinàmiques del context de postguerra freda i el paper dels EUA i de la Unió Soviètica a molts països; iv) l'asimètrica incorporació de l'Àfrica al context internacional i a la divisió internacional del treball, amb regles que generalment l'han perjudicat, i v) la mala governabilitat i el deplorable paper de moltes de les elits encarregades de gestionar

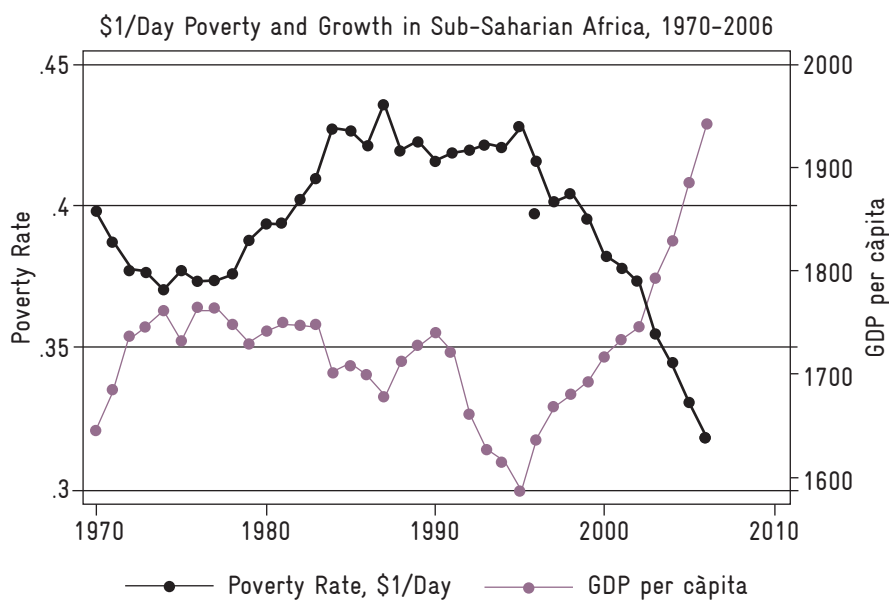
les primeres dècades d'independència, moltes vegades fonamentades en la corrupció o en la instrumentalització de la identitat com a elements per perpetuar-se en el poder.

En segon lloc, Francis va subratllar la **necessitat de deconstruir la imatge estereotipada de l'Àfrica i de potenciar una imatge i una anàlisi més complexes i heterogènies**. Per parlar d'això, va diferenciar entre l'existència de tres grans visions a l'hora d'entendre l'Àfrica. La primera és la que va anomenar com l'**afropessimisme**, un relat que ha tendit a caricaturitzar l'Àfrica com un «cas perdut», en el qual predominen la persistència de la violència, la fam i la pobresa. Aquesta visió, tot i oferir una imatge extremadament simplista, és la que ha dominat en les darreres dècades l'imaginari occidental. En front d'aquesta idea, també s'ha anat configurant un relat **afrooptimista** que, preocupat per visualitzar els elements més positius que tenen lloc a l'Àfrica (fi dels conflictes, creixement econòmic continental sostingut, etc.), considera que el continent està cridat a encetar una època daurada. Finalment, el ponent va fer referència a l'**afropragmatisme o afro-realisme**, un tercer relat o corrent –amb la qual ell s'identificà– que tot i reconèixer els elements positius, de canvi i de transformació, mira a l'Àfrica de manera més cauta, admetent l'existència de greus i profunds problemes i conflictes. Amb aquest marc de fons, Francis considerarà que més enllà de la visió homogènia (afropessimisme) o romàntica (afrooptimisme) de l'Àfrica, és necessari aprofundir en una anàlisi més heterogènia i diversa del continent que tinguin en compte els grans desafiaments en matèria de seguretat però que també tinguin en compte les noves tendències i realitats, com ara el creixent paper de l'Àfrica en algunes institucions internacionals (participació de Sud-àfrica al G-20) o l'impacte de la presència de les potències emergents com ara la Xina al continent (amb una inversió actual propera als 80.000 milions de dòlars).

Un tercer aspecte assenyalat van ser els **desafiaments que el continent enfronta en matèria de seguretat, diferenciant entre aquells de caràcter militar (o de seguretat tradicional) i aquells no militars**. Respecte dels primers, el ponent va començar destacant l'important descens del nombre de conflictes armats en la darrera dècada. En l'actualitat persistirien tres grans contextos de conflictivitat armada que caldria tenir en compte: Darfur (oest del Sudan), Somàlia i l'est de la República Democràtica del Congo. Al marge d'aquestes realitats, l'èmfasi principal el va posar en els contextos de violència postelectoral, com per exemple Kènia a l'any 2007, així com la violència vinculada a la criminalitat transnacional, al terrorisme i al narcoterrorisme (posant l'exemple de Guinea-Bissau), fenòmens que estan posant en perill l'estabilitat política i institucional de nombrosos països. No obstant això, Francis va fer especial insistència en aquelles amenaces amb una dimensió no militar ja que, sota el seu punt de vista, són aquestes les que plantegen veritables reptes a la pau i seguretat del conjunt del continent. Entre aquestes amenaces va citar els desastres naturals, l'impacte del VIH/sida, l'escassetat d'alguns recursos com ara l'aigua, la degradació del medi ambient i el canvi climàtic (que està afectant especialment els països africans), els desplaçament forçats de població i, molt especialment, la pobresa i el subdesenvolupament que encara afecta una important majoria de les poblacions africanes. En aquest sentit, el creixement econòmic experimentat per l'Àfrica en els darrers anys (i que ha portat països com Nigèria, Angola o Sud-àfrica a experimentar un salt important de les seves economies) no es correspon amb un declivi substancial de la pobresa (vegeu gràfic) o, el que és més important, una millo-

ra de l'equitat. La pau i la seguretat del continent, en paraules de Francis, es jugarà en aquest terreny, i no pas en el de les amenaces de tipus militar.

Gràfic 1. Índex de pobresa i creixement econòmic a l'Àfrica subsahariana (1970-2006)

Font: presentació de David Francis

En quart lloc, el ponent va analitzar el tipus de **resposta a les situacions de conflicte armat experimentat en les darreres dècades**, i en va destacar dos tipus: les missions internacionals de manteniment de la pau i les missions de manteniment de la pau coordinades per les organitzacions regionals africanes. Respecte de les primeres, Francis considera que el continent africà ha esdevingut la regió del món amb una demanda més gran d'operacions de pau, les quals han tingut una naturalesa i uns resultats diferents. A més de les tradicionals operacions de pau liderades per Nacions Unides, els anys vuitanta i noranta també van presenciar diverses intervencions militars impulsades per països occidentals, com per exemple la intervenció del Regne Unit a Sierra Leone, la de França a Costa d'Ivori o la dels EUA a Somàlia. La UE també ha tingut una creixent presència en aquest terreny, com així ho posa de manifest l'operació Artemis a la República Democràtica del Congo. Una tendència en aquest sentit preocupant va ser la que Francis va assenyalar com la «privatització de la seguretat» o el paper de les companyies de seguretat privada en alguns dels conflictes armats, que han comptat a vegades fins i tot amb la connivència dels mateixos actors internacionals. Finalment, Francis també va destacar iniciatives com ara l'AFRICOM, impulsada en els darrers anys pels EUA, que evidencien una certa i preocupant militarització de la presència internacional en el continent africà.

Pel que fa a les respostes africanes, Francis considerà que aquestes han adquirit un notable protagonisme, fruit d'un **canvi de paradigma que ha suposat transitar de la «no-interferència» en molts dels conflictes per part de les organitzacions africanes –especialment de l'antiga Organització per a la Unió Africana (OUA)– al «principi de no-indiferència»**. Això ha derivat en la gestació d'una «arquitectura de pau i se-

guretat africana» (APSA) que, per primera vegada, disposa de mecanismes i organismes destinats a la prevenció i resolució de conflictes. En aquest sentit, va destacar el paper cada cop més rellevant dels països hegemònics del continent (Nigèria, Sud-àfrica o Etiòpia) en la intervenció de molts d'aquests conflictes, els quals busquen consolidar el seu pes en les seves respectives regions, defensar les seves agendes o eradicar el perill de desestabilització regional que suposa qualsevol conflicte («efecte fire next door»). Aquesta resposta cada cop més regionalitzada s'ha traduït en un protagonisme cada cop més actiu d'algunes organitzacions regionals (fins i tot de forma prèvia a la UA), com ara l'ECOWAS als conflictes de l'Àfrica occidental o de la SADC a l'Àfrica austral en conflictes com el de la República Democràtica del Congo. Tot plegat, va concloure Francis, és un **síntoma inequívoc d'un canvi de paradigma que ha portat les institucions, els estats i els pobles africans a emfatitzar la necessitat d'apropriar-se (ownership) dels seus propis processos i problemes**. Sintèticament, i evocant una frase del president de Tanzània, Jakaya Kikwete, el juny de 2007, segons Francis, «el futur del continent és prometedor. Hi ha esperança per a l'Àfrica. Sóc optimista perquè l'Àfrica d'avui no és l'Àfrica del passat».

Finalment, i com a conclusió, el ponent va assenyalar **dos grans desafiaments que cal tenir en compte**. El primer té a veure amb els **límits de les anomenades «operacions de construcció de pau liberal» (liberal peacebuilding)**, les quals, interpretant els conflictes africans com una amenaça per a l'estabilitat internacional, han implementat una agenda d'intervenció cada cop més estandarditzada consistent en la democratització i liberalització econòmica com a recepta universal per a la consolidació de la pau a tots els països afectats per un conflicte. Davant d'aquest «consens internacional» cal preguntar-se si veritablement aquest tipus d'intervencions estan contribuint a la millora de les condicions socials dels africans o simplement a contenir l'estabilitat internacional. Segons Francis, la creixent convergència de les agendes de seguretat i desenvolupament, especialment després de l'11 de setembre de 2001, ha portat perillosament a una doble dinàmica de **«securitització del desenvolupament» i «desenvolupamentisme de la seguretat»**, ignorant que la veritable consolidació de la pau resideix en la consolidació del desenvolupament i en els avenços socioeconòmics. Moltes de les realitats que s'estan configurant fruit d'aquesta dinàmica, va advertir Francis, estan creant el que alguns autors han anomenat «estats fantasma», és a dir, estats que es veuen obligats a rendir comptes als seus donants externs abans que a les seves pròpies poblacions.

Aquesta agenda de construcció de pau liberal, per tant, no té tant en compte les iniciatives africanes de resolució de conflictes, les quals han adquirit un protagonisme i una rellevància creixents. *L'afroresponsabilitat* i la idea d'apropiació han portat a un tipus d'operacions que integren una multiplicitat d'actors (regionals i internacionals), més arrelades en el context sociocultural en el qual té lloc el conflicte, i a una nova divisió del treball internacional. **Els límits d'aquestes solucions africanes, no obstant això, semblen bastant clars: tot i el principi de no indiferència dels actors africans, la dependència logística i econòmica respecte als actors internacionals o bé respecte a la participació dels països hegemònics subregionals plantegen dilemes molt de fons i gens fàcils de solucionar**. A més, la manca de rendició de comptes o bé les violacions dels drets humans comeses per les tropes d'algunes d'aquestes missions han fet qüestionar el seu veritable impacte.

En definitiva, per a Francis, els darrers anys han dibuixat un escenari africà molt més estable que obre una nova pàgina en la història del continent. En aquest context, molts són els reptes que s'endevinen: la necessitat d'«indigenitzar» la construcció de pau (és a dir, prendre molt més en consideració les dinàmiques, els valors i les pautes locals a l'hora d'implementar qualsevol política), l'incert impacte de la Xina al conjunt del continent, la dificultat de trencar la imatge negativa amb la qual es presenta l'Àfrica o la necessitat d'analitzar amb més profunditat els conflictes resultants del canvi climàtic. Una cosa sembla bastant evident: els darrers anys almenys han constatat la importància de conferir als africans el principal protagonisme i lideratge de tots aquests processos.

SESSIÓ 1: «EXPERIÈNCIES REGIONALS I LOCALS DE RESOLUCIÓ DE CONFLICTES»

Modera: Tica Font, Institut Català Internacional per la Pau (ICIP)

PUNT DE PARTIDA

La proliferació de conflictes armats de tot tipus o de situacions de tensió política amb episodis recurrents de recurs a la violència es dona en paral·lel als processos de negociació. No obstant això, aquest tipus de contextos no han tingut tant protagonisme ni visibilitat com els contextos de conflictivitat armada. Els motius que expliquen aquesta tendència semblen lògics. Els mitjans de comunicació han tendit a sobredimensionar la guerra per sobre de les iniciatives de pau. Encara més, moltes de les iniciatives o els processos que han rebut atenció d'algun tipus han estat habitualment les que han estat liderades per actors internacionals com ara Nacions Unides, en detriment de les liderades per actors locals com les organitzacions de la societat civil (col·lectius de dones, grups interreligiosos, periodistes, autoritats tradicionals, etc.) o el creixent protagonisme que en alguns països han tingut determinades organitzacions regionals, com per exemple l'ECOWAS en els conflictes de l'Àfrica occidental. Què caracteritza aquestes experiències regionals i locals de resolució de conflictes? Quins actors han destacat en aquests processos? Quina ha estat l'actitud dels actors internacionals respecte d'aquestes iniciatives?

«LES ORGANITZACIONS REGIONALS AFRICANES EN LA RESOLUCIÓ DE CONFLICTES: EL CAS DE L'ECOWAS»

PONENT 1: KENNETH OMEJE

Professor de Relacions Internacionals a la United States International University, Nairobi, Kènia

La intervenció de Kenneth Omeje es va centrar en el paper de l'ECOWAS en els processos de resolució de conflictes a molts dels contextos de conflictivitat a la regió de l'Àfrica occidental. Omeje també va incidir en la hipòtesi prèviament plantejada per Francis en el sentit que **experiències com la de l'ECOWAS demostren que en les darreres dues dècades, especialment des dels anys noranta, s'hauria produït un canvi de paradigma que ha portat els actors i les institucions africanes a adquirir**

un major protagonisme en el conjunt de les actuacions relacionades amb la pau i la seguretat. El ponent va estructurar la seva intervenció a partir de tres aspectes principals: els motius que han portat a aquesta creixent regionalització de les intervencions; les característiques, principals fites i els límits de les intervencions liderades per l'ECOWAS i, finalment, els principals reptes als quals s'enfronta el conjunt de la regió, així com el mateix ECOWAS.

Omeje va assenyalar que des del desplegament de la missió de manteniment de la pau de l'ECOWAS a Libèria l'any 1990 (ECOMOG I, 1990-1998), **les organitzacions regionals africanes han tingut un creixent protagonisme en la resolució dels conflictes;** valguin com a exemples l'operació de manteniment de la pau de l'ECOWAS a Sierra Leone (ECOMOG II, 1997-2000), la intervenció de l'ECOWAS a Guinea-Bissau (1998-1999), l'operació de manteniment de la pau a Costa d'Ivori (2003-2004), la intervenció de la SADC a Lesotho (1998), la coalició liderada per la SADC per intervenir a la República Democràtica del Congo (1998), les operacions de manteniment de la pau de la UA a Burundi (2003-2004), la regió sudanesa de Darfur (2004-2007), Somàlia (des de 2007) i les illes Comores (2006-2008), o bé els esforços de mediació als conflictes del Sudan i Somàlia per part de la IGAD.

Quins factors expliquen aquesta efervescència de les intervencions, particularment a l'Àfrica occidental? En primer lloc, el context de postguerra freda va generar una implosió considerable del nombre de conflictes que van provocar greus situacions humanitàries, així com la desestabilització política, social i econòmica del conjunt de la regió. Segon, la interpretació d'aquests contextos, en paraules de Barry Buzan, com «complexos de seguretat regional» (fet que posava de manifest la necessitat d'entendre la interrelació i la interdependència de tots els actors d'una regió) va contribuir a una actuació cada cop més articulada en clau regional. Així, organitzacions que en un inici havien estat establertes per motivacions essencialment econòmiques han acabat esdevenint institucions de referència en les qüestions relacionades amb la pau i la seguretat, sota la premissa que «sense pau no hi haurà desenvolupament». Finalment, la reacció i el desplegament de les forces de Nacions Unides, sovint lents, ha portat a una major demanda del paper d'actors regionals com l'ECOWAS.

Certament, **el paper de l'ECOWAS, especialment a països com Libèria o Sierra Leone, ha significat un punt d'inflexió.** En concret, el cas de Libèria amb l'ECOMOG va convertir l'organització en un actor central en el transcurs del conflicte liberianès, fins al punt que va arribar a controlar –especialment, gràcies a les tropes nigerianes– una gran part del país i a erigir-se com el principal enemic de l'NPFL del més tard president, Charles Taylor. Tanmateix, la seva implicació al conflicte de Sierra Leone va configurar un enfrontament de dimensions regionals, on l'ECOMOG va ser cabdal en la restitució i defensa del Govern sierraleonès a finals dels noranta. Posteriorment, l'ECOWAS també ha intervingut en alguns processos com els que han tingut lloc a Costa d'Ivori (ECOMICI) o Guinea-Bissau.

Segons Omeje, l'ECOWAS ha contribuït de manera notable a l'estabilitat del conjunt de la regió i a la consolidació de la pau mitjançant molts d'aquests processos. El seu paper en matèria de prevenció de conflictes també ha estat transcendent en contextos com els de Guinea-Bissau o Togo, per citar-ne

dos exemples. Per a Omeje, **l'ECOWAS ha proporcionat a Nacions Unides nombroses lliçons sobre la manera d'enfocar les intervencions en contextos de conflicte i emergència humanitària, i ha possibilitat una creixent cooperació entre organitzacions regionals i internacionals en aquest tipus de situacions.** Per altra banda, alguns dels principals problemes de l'ECOWAS, tal com ja havia assenyalat Francis en referència a la UA, tenen a veure amb la manca de capacitats (evidenciats pels constants incidents que involucren les tropes desplegades), els problemes de coordinació, l'escassetat i dependència dels recursos (Nigèria va proporcionar el 80% de les tropes de l'ECOMOG i el 90% del pressupost) o la manca de neutralitat a l'hora d'intervenir.

Omeje va assenyalar la gradual consolidació d'una «**arquitectura de seguretat de l'ECOWAS**» que ha anat incorporant una sèrie d'institucions i mecanismes per enfortir el seu paper en les operacions de pau, entre els quals cal destacar l'Authority of Heads of State & Government, el Mediation and Security Council (MSC) o l'anomenat ECOWAS Early Warning System (ECOWARN), un mecanisme d'anàlisi i prevenció de conflictes que opera en el conjunt de la regió en col·laboració amb els governs i les organitzacions de la societat civil. L'ECOWARN té com a missió informar el president de l'ECOWAS i l'MSC sobre les diferents amenaces a la seguretat, i aquests, depenent del grau de risc, poden decidir algun tipus d'intervenció en un context determinat. La nova arquitectura de pau i seguretat de l'ECOWAS també ha desenvolupat l'anomenada ECOWAS Standby Force (ESF), una brigada formada per un total de 6.500 efectius. L'ESF és una de les cinc brigades regionals incloses en l'APSA i està basada en els principis de subsidiarietat i de complementaritat amb el conjunt de les organitzacions regionals.

Finalment, segons Omeje, existeixen una sèrie de **reptes als quals l'ECOWAS s'enfronta en aquest nou context.** El primer té a veure amb el finançament i la sostenibilitat d'una iniciativa com aquesta. El segon, i en la línia del que ja havia apuntat Francis, l'ECOWAS afronta importants dèficits a l'hora d'abordar problemes de seguretat no militar, tals com la pobresa, la desocupació dels joves, l'impacte del VIH/sida, la proliferació de nous actors com les milícies, les activitats relacionades amb el narcotràfic i el comerç d'armes o la violència de gènere. Si bé l'ECOWAS ha creat algunes iniciatives per fer front a aquests greus problemes, fins al moment no tenen les capacitats logístiques ni financeres suficients. Un tercer repte té a veure amb la manca de voluntat política d'alguns líders a l'hora de prendre passos sòlids en l'aprovació de mecanismes que ajudin, per exemple, a consolidar els processos de reforma del sector de seguretat o de rehabilitació i reintegració d'excombatents. En quart lloc, malgrat la finalització formal de molts conflictes, la persistència de situacions de «no guerra, no pau» (*no war, no peace*) en molts d'aquests contextos (inestabilitat política, greus índexs de pobresa i desigualtat, corrupció, etc.) planteja greus problemes de seguretat. Per a Omeje, i a mode de conclusió, **cal analitzar fins a quin punt totes aquestes iniciatives de seguretat són més un producte de les elits polítiques (que a vegades són part del problema) i no tant fruit del consens i la participació del conjunt de les poblacions de la regió.**

«XARXES I ORGANITZACIONS DE LA SOCIETAT CIVIL EN LA RESOLUCIÓ DE CONFLICTES: EXPERIÈNCIES DES DELS CONFLICTES DEL SUDAN»

PONENT 2: ASMA ISMAIL BUSHARA

Institute for the Development of Civil Society (IDCS) del Sudan i Group of 40 Women Leaders (G-40) a la Banya d'Àfrica

La presentació d'Asma Ismail Bushara es va centrar en la seva **experiència com a activista en els diferents processos de pau que tenen lloc al Sudan**. Tres són els aspectes que Bushara va destacar de manera molt especial: la complexitat, la simultaneïtat i la interdependència dels conflictes i processos de pau sudanesos (el conflicte al sud del Sudan, el de la regió de Darfur –oest– i el conflicte que té lloc a l'est del país); la dificultat per a les organitzacions de la societat civil de participar en les diferents iniciatives de pau (a causa, especialment, de les restriccions legals estipulades pel Govern de Jartum) i, en tercer lloc, els èxits i fracassos que, amb aquest marc de fons, les organitzacions de la societat civil han enregistrat en els darrers anys.

En primer lloc, **el Sudan, sens dubte, representa un context veritablement atípic per la seva extrema complexitat**, ja que en el si de les seves fronteres el país allotja formalment: l'intens conflicte armat que des de 2003 té lloc a la regió de Darfur, el qual també té obert un procés de negociació (amb un acord de pau, el Darfur Peace Agreement, DPA); un procés de construcció de pau postbèl·lica al sud del Sudan, després de l'històric acord de pau (conegut com el Comprehensive Peace Agreement, CPA) signat entre el Govern de Jartum i el South Sudan People's Liberation Army (SPLA) l'any 2005 i que va posar fi a un enfrontament armat de gairebé tres dècades, i un context de tensió i inestabilitat política a l'est del país que també té un acord, conegut com Eastern Peace Agreement (EPA). No obstant això, segons Bushara, **tots aquests acords de pau s'han centrat en les qüestions essencialment polítiques i econòmiques, però han obviat els aspectes de caràcter social i cultural**, fet que indica que els actors polítics que, per exemple, van signar el CPA estan més preocupats pel repartiment dels recursos i del poder polític que pels factors vinculats a les desigualtats o la pobresa. Tanmateix, aquests processos de pau han tendit a marginar els principals agents socials de la taula de negociació i a prioritzar la presència dels principals grups armats o actors polítics, com ara el Govern de Jartum. L'absència de les organitzacions de la societat civil en processos com el del CPA incrementa les possibilitats de reaccions violentes per part de determinats sectors armats que no s'han sentit representats en el conjunt de l'acord i del procés i dificulta, per exemple, processos tan importants com són els de desarmament, desmobilització i reinserció (DDR).

Un segon aspecte subratllat per Bushara són les **importants restriccions que les organitzacions de la societat civil pateixen per existir i per participar en el conjunt d'aquestes processos** (fent referència als permisos i les aprovacions d'activitats per part de les autoritats que en alguns casos porten a la suspensió del treball de determinades organitzacions). Malgrat això, **les organitzacions de la societat civil sudanesa han contribuït de diverses maneres als processos de construcció de pau al país**. De manera especial, en els darrers anys ha proliferat l'aparició de nombroses organitzacions de dones i de joves. Per exemple, abans de la signatura

del CPA al sud del Sudan (2005), moltes organitzacions van posar en marxa iniciatives de reconciliació i apoderament d'agents de construcció de pau en l'àmbit comunitari, van generar mecanismes de resolució de conflictes i de construcció de pau o van engegar estratègies de pressió i rendició de comptes. Després de l'acord, i atès que les dues parts signants es van comprometre oficialment a donar a conèixer els continguts de l'acord al conjunt de la població civil, a diferència del Govern de Jartum i de l'SPLA, les organitzacions de la societat civil i les organitzacions internacionals han treballat conjuntament en la conscienciació sobre els compromisos adoptats i les diferents passes a donar.

Pel que fa referència al DPA, la persistent situació d'inseguretat als tres estats de la regió de **Darfur** ha dificultat molt la tasca de les organitzacions de la societat civil. No obstant això, **les organitzacions socials han fet esforços per posar en marxa iniciatives de construcció de pau, mesures de construcció de la confiança entre les diferents comunitats o grups, i iniciatives de reconciliació i justícia transicional.** Tanmateix, algunes activitats han estat centrades en el desenvolupament d'un currículum educacional que integrés aspectes relacionats amb la construcció de pau. Les organitzacions de la societat civil també han contribuït a la formació de les comunitats en tècniques de negociació, resolució de conflictes, construcció d'aliances o mobilització comunitària, al mateix temps que han col·laborat amb els partits polítics en el desenvolupament de campanyes de formació i conscienciació de cara als processos electorals que afronta el país.

Finalment, Bushara va destacar alguns dels **principals èxits que les organitzacions de la societat civil han aconseguit en tots aquests processos.** En la seva opinió, hi ha diverses històries positives, basades en la contribució de les organitzacions en la construcció de confiança a les comunitats, que fomenten canals de discussió entre els diversos actors socials, intervenen en la resolució de conflictes, creen i enforteixen mecanismes de construcció de pau, etc. En aquest sentit, els principals factors d'èxit són: la participació i la incorporació de les autoritats governamentals a les diferents activitats (fet que afavoreix la continuació de l'activitat i la seguretat dels membres de l'organització), l'adopció d'iniciatives per part de les comunitats locals i de projectes de llarg recorregut per aconseguir reconeixement i mobilització social, la coordinació de diversos actors locals o la cooperació entre donants, ONG internacionals i actors locals. A mode de conclusió, Bushara va apuntar **dos reptes de futur en la millora d'aquests processos.** En primer lloc, el reconeixement per part de tots els actors del paper que tenen les organitzacions de la societat civil com a negociadors i mediadors, i segon, la necessitat d'incorporar centres de pensament (*think-tanks*) no governamentals en el conjunt d'aquests processos.

«XARXES I ORGANITZACIONS DE LA SOCIETAT CIVIL EN LA RESOLUCIÓ DE CONFLICTES: EXPERIÈNCIES DES DELS CONFLICTES DE L'ÀFRICA OCCIDENTAL»

PONENT 3: CHUKWUEMEKA B. EZE

West Africa Network for Peacebuilding (WANEP), Accra, Ghana

La tercera i darrera intervenció en aquesta primera sessió va ser a càrrec de Chukwuemeka B. Eze, que com a membre de l'organització West Africa Network for Peacebuilding (WANEP) va analitzar la participació de les organitzacions de la societat civil en els processos de resolució de conflictes i de pau d'alguns dels principals contextos de conflictivitat a l'Àfrica occidental. A més d'establir una panoràmica general d'algunes d'aquestes experiències, Eze també va centrar-se en el paper que WANEP ha pogut portar a terme durant els darrers anys en molts d'aquests conflictes, per acabar dibuixant alguns dels reptes i desafiaments de futur per a la construcció de pau i la resolució de conflictes que l'organització considera com a centrals en la regió.

L'impacte dels conflictes armats que a partir dels anys noranta van afectar un bon nombre de països de la regió, com ara Libèria, Sierra Leone o Costa d'Ivori, va generar greus crisis humanitàries al conjunt de la zona, però també va evidenciar les mancances que tenien les organitzacions de la societat civil de l'Àfrica occidental. Segons Eze, **a principis dels noranta eren molt poques les organitzacions locals que treballaven en resolució de conflictes**, ja que la majoria es dedicaven estrictament a l'assistència humanitària. En aquest sentit, WANEP es va crear a l'any 1998 amb l'objectiu específic de treballar en resolució de conflictes, juntament amb altres organitzacions com WAANSA o WACSOFF, de naturalesa similar.

Sigui com sigui, **el paper de les organitzacions de la societat civil a molts contextos va ser certament significatiu**. A Libèria, per exemple, Eze va destacar les mobilitzacions massives de les dones en la consecució de l'Acord de Pau d'Accra; el paper de l'organització Voinjama District Women in Peace and Development (VODWOPED), que va ser la primera a poder entrar a la regió de Lofa i va aconseguir persuadir els grups armats per iniciar un procés de desarmament i desmobilització, o bé el d'algunes organitzacions que van liderar importants campanyes mediàtiques i de pressió per aconseguir l'abandonament de les armes i l'inici de la negociació entre les parts enfrontades. A **Sierra Leone** van existir experiències similars: el Sierra Leone Women's Movement va mobilitzar més de 20.000 persones en manifestacions per la pau el febrer de 1995, i SLANGO (la plataforma que agrupava el conjunt d'organitzacions locals) va ser clau en el suport públic per a les eleccions democràtiques celebrades el 1996, mentre que els líders regionals i tradicionals van ser convidats a participar en l'equip de mediació durant el procés de negociació. Finalment, a **Costa d'Ivori**, les organitzacions de la societat civil (entre les quals es trobava WANEP) també van formar part de l'equip de mediació de l'ECOWAS o, per citar un altre exemple, van organitzar campanyes contra l'intent de dividir el país en dues àrees administratives.

Eze va analitzar, en segon lloc, els **principals àmbits d'experiència de WANEP en la construcció de pau i la resolució de conflictes**. Un primer àmbit és el de la **prevenció de conflictes**, en el qual WANEP ha esta-

blert un mecanisme d'alerta primerenca anomenat WARN que aspira a un treball conjunt amb governs, organitzacions regionals com l'ECOWAS (coordinant-se directament amb iniciatives com l'ECOWARN, a la qual Omeje havia fet referència), amb la UA i fins i tot amb les agències de Nacions Unides. L'objectiu d'aquest mecanisme, amb un funcionament complex i sistematitzat, pretén la circulació d'informació, l'anàlisi i la reacció davant de possibles situacions d'instabilitat. Un segon àmbit és el de l'experiència en la **resolució de conflictes**, en què WANEP ha pogut contribuir directament en processos de diplomàcia paral·lela a països com Ghana, Sierra Leone, Nigèria, Togo o Guinea, o bé donar suport a iniciatives de construcció de confiança, entre d'altres. Un tercer i darrer àmbit és de la **reconciliació postconflicte i la reconstrucció**, amb contribucions vinculades a la conscienciació entre les poblacions sobre els continguts dels diferents acords de pau resultants, la reconstrucció de relacions afectades per la violència o de comunitats dividides o la participació en processos de justícia transicional, incloent-hi la sistematització de lliçons apreses que puguin ser útils a diferents processos.

Si bé Eze va valorar molt positivament tots aquestes avenços, especialment el sistema coordinat d'alerta primerenca –el primer operatiu a tot el continent africà– o la creixent professionalització i sistematització en les iniciatives de construcció de pau i resolució de conflictes, també va assenyalar alguns **importants dèficits** a dia d'avui, tals com la coordinació amb el conjunt d'actors locals, regionals i internacionals, així com la infrautilització de les estructures i institucions que va catalogar com a «indígenes», sobretot pel que fa referència a la diplomàcia directa i paral·lela, neguit amb el qual Kenneth Omeje també havia finalitzat la seva intervenció.

SESSIÓ 2: «RESULTATS, LÍMITS I CONTRADICCIONS DE LA CONSTRUCCIÓ DE PAU A L'ÀFRICA»

Moderador: Josep M. Royo, investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

PUNT DE PARTIDA

Les anomenades «operacions de construcció de pau postconflicte o postbèl·liques» han esdevingut des dels anys noranta la forma d'intervenció més habitual en països que finalitzaven un conflicte armat. A escala internacional, més de la meitat d'aquestes operacions han tingut lloc al continent africà, concretament a Namíbia, Moçambic, Angola, Libèria, Ruanda, Sierra Leone, República Democràtica del Congo, Burundi, Costa d'Ivori, sud del Sudan i Darfur. Les intervencions aspiren a implementar una sèrie de reformes en els àmbits de la seguretat, la democratització, la liberalització econòmica i la justícia transicional. Un gran nombre d'actors locals, regionals i internacionals, civils i militars, públics i privats, participen en aquest tipus de missions. A les limitacions tècniques i logístiques detectades (coordinació dels actors, falta de fons, etc.) cal sumar en els darrers anys un intens debat sobre: a) la viabilitat d'aquest tipus d'intervencions al continent africà, ja que algunes veus consideren que moltes d'aquestes reformes són dissenyades per actors internacionals i no tant a partir de paràmetres locals; b) els resultats, ja que si bé han aconseguit una certa estabilitat política i militar, no haurien contribuït especialment a la millora de les condicions socioeconòmiques, i c) la legitimitat, ja que per a les veus més crítiques

les intervencions respondrien més a agendes i interessos dels actors internacionals. Quin ha estat el balanç d'aquestes operacions? Quins són els principals elements positius i els principals dèficits i dilemes? Quin ha estat el paper d'actors internacionals com Nacions Unides?

«EL PAPER DE L'ONU EN ELS PROCESSOS DE CONSTRUCCIÓ DE PAU POSTBÈL·LICA A L'ÀFRICA»

PONENT 1: ITZIAR RUIZ-GIMÉNEZ

Membre del Grupo de Estudios Africanos i professora de Relacions Internacionals a la Universitat Autònoma de Madrid

La presentació d'Itziar Ruiz-Giménez va centrar-se en l'anàlisi de les operacions de pau que, de manera creixent, en els darrers vint anys han tingut lloc a l'Àfrica, i en el paper que els diferents actors locals i internacionals (que la ponent va catalogar, utilitzant el concepte de Mark Duffield, com el «complex de pau liberal»), però molt especialment Nacions Unides, han tingut en aquesta qüestió. L'exposició va estructurar-se a partir de tres elements concrets: l'evolució en les darreres dues dècades de l'agenda de construcció de pau de Nacions Unides, els resultats positius i negatius (les «llums i les ombres») d'aquesta agenda, i finalment, alguns aspectes de fons que cal tenir en compte en l'anàlisi d'aquest tipus d'operacions.

Ruiz-Giménez va identificar **tres grans fases en l'evolució de les operacions de pau en el context de postguerra freda**. Una primera fase, que aniria del 1989 al 1994, seria la que va qualificar d'«edat daurada» de la diplomàcia humanitària coercitiva. Amb la caiguda del Mur de Berlín es va produir una revolució en el sistema internacional. L'agenda de construcció de pau (fins a aquest moment més marginal) va passar a ocupar un lloc central. Aquesta revolució es percep tant en termes quantitius (increment exponencial del nombre de missions, moltes en el continent africà), com en l'àmbit qualitatiu (la intervenció va més enllà del concepte clàssic de manteniment de la pau). Trobem nous actors que intervenen i coalicions d'estats que apareixeran en el continent africà amb un discurs essencialment humanitari, però també la presència de veus africanes en la configuració d'aquesta nova agenda internacional de construcció de pau (Annan, Boutros Ghali, Mandela, etc.).

Aquesta fase intervencionista es caracteritza per dos models d'intervenció. Un model que Ruiz-Giménez va catalogar com d'«expedició», missions ràpides, curtes i amb funcions limitades, i un model de «guarnició», intervencions a llarg termini que barregen component civil i militar i que parteixen d'una estratègia integral o una «triple transició»: ajudar els països intervinguts a transitar de la guerra a la pau, d'estats fràgils a democràcies parlamentàries, i a convertir-se en economies de mercat. Aquests dos models, no obstant això, estan en tensió, ja que es prefereix el model d'expedició, que per als països occidentals comporta menys riscos humans (síndrome *body bag*). Els resultats són ambigus. Es produeixen èxits com ara a Nicaragua, Moçambic, Namíbia o Angola, i a molts països s'aconsegueix iniciar processos de pau. Amb tot, també es produiran importants fracassos com els de Somàlia, Srebrenica o Ruanda, que generaran una crisi en el si de Nacions Unides i que portaran a un procés de reforma de totes aquelles pràctiques que es de-

tecta que no han funcionat correctament i que, per exemple, culminaran més tard amb l'informe Brahimi.

La segona fase, des de 1994 fins a 2001, es va caracteritzar per la idea de trobar «**solucions africanes als problemes africans**». Segons Ruiz-Giménez, l'aposta per aquesta idea suposarà una retirada substancial de Nacions Unides i dels països occidentals de l'escenari africà. Valgui com a dada: si el 1993 existien set missions de pau a l'Àfrica, el 1999 només en quedaven tres, mentre que si el 1993 hi havia desplegat 40.000 soldats, sis anys després aquesta xifra només arribava als 1.600 efectius. Les organitzacions regionals africanes (tal com alguns ponents ens havien recordat de manera prèvia amb el paper de l'ECOWAS o del SADC a les seves respectives regions) lideraran aquesta nova fase intervencionista sota la idea que són aquestes les que veritablement coneixen el context i estan més legitimades per intervenir. Aquest plantejament va comportar alguns problemes, com ara l'alta dependència dels països hegemònics regionals (l'ECOWAS de Nigèria, per exemple), els quals no són neutres i moltes vegades estan implicats en les mateixes causes del conflicte.

Una tercera i darrera fase és la que va des de l'any 2001 fins a l'actualitat. Per a Ruiz-Giménez, el canvi en el context internacional reprendrà la idea que ara els conflictes africans sí que són un problema global i no estrictament africà. **El discurs dels estats fràgils i fallits portarà a una gradual «securització del desenvolupament»**, com ja havia assenyalat David Francis en la conferència inaugural. En aquest cas, s'aposta pel model guarnició, fins i tot reprenent la idea del protectorat en alguns casos si és necessari, de cara a plantejar una estratègia integral. Nacions Unides tindrà un paper fonamental en aquesta etapa: la seva presència serà espectacular i passarà de set a 16 missions, emprenent importants reformes institucionals com la creació de la Comissió de Construcció de Pau (United Nations Peacebuilding Commission) o augmentant extraordinàriament el seu pressupost per a aquest tipus de missions, el qual en un 70% estarà destinat a les missions africanes.

Els resultats de tota aquesta evolució presenten, segons Ruiz-Giménez, un balanç positiu, però a vegades també molt negatiu. Per a molts autors, les missions de Nacions Unides al continent haurien contribuït notablement al declivi del nombre de conflictes armats, a consolidar els processos de DDR per a tot el continent o a incorporar, amb totes les seves limitacions, l'agenda de gènere. No obstant això, les contradiccions i ombres també són importants: l'agenda de construcció de pau a l'Àfrica continua condicionada per l'agenda dels països més poderosos, imperen encara diagnòstics reduccionistes sobre les causes dels conflictes i receptes universals com a solucions, o bé predominen les solucions militars per sobre de la resta.

A mode de conclusió, la ponent va subratllar dos aspectes més. En primer lloc, tenir en compte que la reconstrucció dels estats està sent liderada moltes vegades per elits (locals i internacionals) que han estat part del problema. Segon, tot i que el món de les operacions de pau està sent criticat cada cop més, per a Ruiz-Giménez aquest tipus d'intervencions no són tant imposicions externes com, al cap i a la fi, espais de trobada on els diferents actors fan valer les seves agendes i els seus interessos. **El repte, en aquest sentit, és canviar les ulleres amb les quals es construeixen tant els conflictes com les solucions a aquests.**

PONENT 2: MOHAMED SALIH

Professor de Polítiques de Desenvolupament a l'Institute of Social Studies (ISS), a la Haia, i a la Universitat de Leiden, Països Baixos

Des d'un marc més teòric, Mohamed Salih va analitzar el concepte de «construcció de pau liberal» (processos i operacions fonamentats en la implementació de reformes destinades a consolidar la democràcia parlamentària i l'economia de mercat en contextos postbèl·lics), i des d'un plànol més pràctic va comparar els resultats d'aquests processos a Libèria i Sierra Leone. La **tesi de fons**, en aquest sentit, es presenta tan suggeridora com polèmica: **les operacions de construcció de pau a Libèria i Sierra Leone han aconseguit determinades fites en el plànol polític i de la seguretat, però a la vegada evidencien una greu marginació dels aspectes socioeconòmics i, en definitiva, de la millora de les condicions de vida del conjunt de la població civil.** Per defensar aquesta hipòtesi, Salih va estructurar el seu discurs en tres parts: l'anàlisi del concepte de «construcció de pau liberal», les tensions entre els aspectes més liberals i els socials a Libèria i Sierra Leone i, finalment, les diferències i similituds entre ambdós processos.

En què es caracteritzen els processos de construcció de pau liberal? Segons Salih, el punt de partida d'aquests processos és la idea de revertir les condicions que van portar al conflicte armat: col·lapse estatal, estructures de seguretat fràgils, persistència de divisions i tensions de tot tipus, existència d'estructures de poder paral·leles que controlen parts del territori i de la població o destrucció de les economies locals i nacionals i de les infraestructures. Aquests processos acostumen a arrencar amb un acord de pau que, aparentment, compta amb el consentiment de la majoria dels actors implicats en l'enfrontament. El paper dels actors de la construcció de pau, locals i internacionals, és garantir el funcionament de l'Estat, la pau, l'ordre, la cohesió social i la reconstrucció econòmica. En general, aquests processos esdevenen models estandarditzats i prescriptius que, sovint, no tenen en compte les particularitats del context en el qual s'està intervenint. A més de democratitzar i de construir economies de mercat, en els darrers anys també han consolidat la idea de la construcció estatal com a element central (*statebuilding*). En definitiva, la pau liberal és un procés que pretén acaparar-ho tot i que confia en la implementació de les seves reformes com una fórmula que, si es fa bé i compta amb la bona voluntat de tots els actors, pot tenir resultats positius.

Els processos de construcció de pau liberal a Libèria i Sierra Leone, en paraules de Salih, posen de manifest les tensions inherents entre els aspectes més liberals i els de justícia social i redistribució. En ambdós casos, els respectius acords de pau signats entre els governs i els grups armats, el de Lomé el 1999 a Sierra Leone i el d'Accra el 2003 a Libèria, recollien els principis bàsics de l'agenda de la construcció de pau liberal: democràcia parlamentària, construcció estatal democràtica basada en l'imperi de la llei i gestió dels recursos nacionals segons els principis del lliure mercat, que portarien a la integració en el mercat mundial fent especial èmfasi en la transparència i la rendició de comptes.

Després d'analitzar les característiques de cadascun dels acords de pau i les diferents reformes impulsades per portar-los a terme, Salih va assenyalar **sis grans desafiaments que, al seu entendre, enfronten ambdós processos:**

- En primer lloc, ambdós casos presenten patrons i experiències similars, especialment amb el **desequilibri entre les expectatives polítiques i el desenvolupament socioeconòmic** que s'ha produït en els dos contextos. El repte, en aquest sentit, té a veure amb el fet de com compatibilitzar el procés de democratització amb el de millorar les condicions socioeconòmiques de la població.
- Segon, la **desocupació juvenil** és, en els dos casos, endèmica i una causa principal de preocupació, ja que els dos conflictes van enfrontar principalment gent molt jove, integrada tant en els respectius exèrcits com en els diferents grups armats.
- Tercer, les **reformes econòmiques portades a terme no inclouen estratègies clares de redistribució dels recursos**. A més, existeix una tendència a privilegiar les zones urbanes per sobre de les rurals, on la població a dures penes pot subsistir en molts casos. Fins al moment, l'únic que ha aconseguit aquesta dinàmica és legitimar formalment el poder de les elits que de fet van provocar el conflicte.
- En aquest sentit, i com a quart desafiament, Salih considera que tant a Sierra Leone com a Libèria, i malgrat l'empresonament i judici d'alguns responsables del conflicte (com el liberiana Charles Taylor), existeix una **aparent continuïtat dels senyors de la guerra en els llocs de poder**. El repte, en aquest sentit, té a veure amb la tensió entre impunitat i justícia.
- Un cinquè desafiament subratllat per Salih és el fet de que en ambdós contextos existeix una **certa confusió entre el que va anomenar «construcció estatal» i «reconstitució estatal»**, ja que, especialment en el cas de Sierra Leone, el que s'està produint no és una regeneració de les institucions i les estructures de poder, sinó una tornada als acords polítics previs a l'esclat del conflicte armat.
- Finalment, tant Sierra Leone com Libèria enfronten un gran dèficit de personal local qualificat, fruit essencialment de la **fuga de cervells** que els dos països van patir durant la guerra (com a dada, Salih va assegurar que a la ciutat nord-americana de Chicago hi ha més metges sierraleonesos que a la mateixa Sierra Leone).

En definitiva, si bé Salih va reconèixer importants fites en matèria de drets humans o d'avenços democràtics, **els processos de construcció de pau liberal a Sierra Leone i Libèria han fracassat estrepitosament en millorar els problemes socials bàsics de la majoria de la població**, i s'han erigit com el més gran dels reptes i de les amenaces per al futur dels dos països.

PONENT 3: CHRIS CRAMER

School of Oriental and African Studies (SOAS), Londres, Regne Unit

Després de l'anàlisi de les llums i les ombres que en aquests darrers anys han deixat les operacions de construcció de pau a l'Àfrica, la tercera i última presentació va voler plantejar la possible vinculació entre la prevenció de conflictes, la construcció de pau i el desenvolupament, a la llum de casos com els de Kènia i Zàmbia. El professor Christopher Cramer va començar plantejant una hipòtesi de fons: **els models de prevenció de conflictes (entesos com aquelles activitats i estratègies articulades per terceres parts que pretenen evitar l'esclat, l'escalada o la represa d'un conflicte violent) no impedeixen sistemàticament l'aparició de violència en un context determinat, atesa la complexitat davant la qual es troben.** Encara més, segons Cramer, un dels aspectes essencials en l'estabilitat d'aquests contextos ha estat la capacitat negociadora i redistribuïdora de béns de les mateixes elits polítiques. Precisament, determinades polítiques liberalitzadores són les que haurien fracturat algunes dinàmiques de patronatge i alimentat el sorgiment de la violència.

Una primera idea en la qual Cramer va incidir va ser el fet que **la prevenció de conflictes sovint se solapa amb la construcció de pau i amb la reconstrucció postbèl·lica.** De fet, segons algunes fonts, el 50% dels contextos de postconflicte tornen a caure en una situació de violència, la qual cosa situa la intervenció postbèl·lica com una activitat de prevenció de conflictes en si mateixa. Citant l'antropòleg britànic Paul Richards, Cramer va considerar, no obstant això, que és difícil fragmentar les etapes de pau i guerra, ja que molts d'aquests contextos, malgrat haver signat un acord de pau, continuen experimentant un «contínuum de la violència».

En segon lloc, Cramer considerà que **la retòrica de la prevenció de conflictes no es correspon amb els resultats.** Aquesta retòrica, per exemple, es basaria en la idea que per a un Govern com el britànic, invertir una lliura en prevenció de conflictes suposa de fet estalviar quatre més que després s'han de gastar en solucionar o pal·liar les conseqüències d'un conflicte violent. La idea, per tant, que la prevenció de conflictes és al cap i a la fi «barata i efectiva» ha estat àmpliament desmitificada pels fets. Segons alguns estudis, d'una mostra de 35 casos de conflicte armat on no s'havien portat a terme mesures relacionades amb la prevenció de conflictes, només nou van derivar en una situació de conflicte armat, mentre que en altres 32 casos estudiats on sí s'havien adoptat mesures en aquest sentit, 17 van acabar en situació de conflicte armat. Aquesta estadística demostraria, per tant, que els conflictes armats són més probables en aquells contextos en què, de fet, s'ha produït la intervenció d'una tercera part, la qual cosa posa de manifest que la prevenció de conflictes no és una panacea inqüestionable.

En concret, la **comparació entre els casos estudiats de Zàmbia i Kènia** va suscitar diverses reflexions per part del ponent. La primera és la limitació de models de prevenció de conflictes, a vegades molt simplistes. La violència postelectoral que va tenir lloc a Kènia l'any 2007, per exemple, va

demostrar com, malgrat existir mecanismes sofisticats d'alerta primerenca, ningú va ser capaç de predir els nivells d'enfrontament i destrucció que es van produir durant diversos mesos. Per a Cramer, un context que havia estat considerat com «l'anti-Somàlia», pel seu grau d'estabilitat, va passar de sobte a convertir-se en «el següent Ruanda». Per altra banda, Zàmbia també ha demostrat les limitacions dels models predictius. Malgrat les condicions que envolten aquest país (fragmentació ètnica, desigualtats socials pronunciades, declivi econòmic, dependència de l'exportació de minerals, inserció en una regió inestable, etc.), Zàmbia no ha presenciado cap episodi destacable de violència en la seva història postcolonial. Relacionat amb això, Cramer va fer especial incidència en la idea que un factor cabdal en la trajectòria d'ambdós països ha estat precisament el paper negociador i integrador de les elits polítiques. Sempre que aquestes elits han procurat un cert grau d'integració del conjunt de la població en el procés d'accés als recursos i d'acumulació de capital, ambdós contextos han aconseguit una relativa estabilitat. Ara bé, una vegada aquest accés comença a ser restringit a determinats grups, com succeí amb la Kènia de Kibaki a partir de l'any 2005, la inestabilitat i la violència apareixen de forma automàtica.

Finalment, Cramer va preguntar-se **fins a quin punt el desenvolupament socioeconòmic d'un país és un factor de prevenció de conflictes**. Les respostes, tant per al cas de Kènia com per al de Zàmbia, semblen ambigües. En el cas de Kènia, el desenvolupament capitalista sí ha estat una forma de prevenció de conflictes ja que, per exemple, ha afavorit la creació de classes que s'han beneficiat del creixement econòmic. Per altra banda, aquest procés d'acumulació s'ha mostrat moltes vegades conflictiu en si mateix, mentre que, per exemple, la liberalització democràtica experimentada en el país en els darrers anys també ha generat un important nivell de competència electoral i d'inestabilitat. Pel que fa al cas de Zàmbia, el desenvolupament capitalista ha contribuït, per exemple, a l'emergència de sindicats i de reivindicacions laborals o bé a l'aparició d'oportunitats econòmiques per a una part de la població. No obstant això, la liberalització econòmica també ha provocat un procés d'individualització d'un sistema de patronatge que durant molt de temps va funcionar com a mecanisme redistribuïdor de recursos o bé ha portat que moltes de les empreses estrangeres que actualment operen al país hagin establert un sistema en el qual no es preveu el pagament d'impostos. En aquest sentit, els factors de risc provocats pel mateix desenvolupament capitalista són importants.

En definitiva, sembla que la prevenció de conflictes, en alguns casos, ha contribuït a resultats positius, si bé necessitem més evidència empírica (estudis quantitius i estudis de casos) que pugui reforçar una idea que no sembla tan evident. A més, quan funciona, la prevenció de conflictes no és l'únic instrument que està en marxa. Per altra banda, **el desenvolupament i la seguretat estan d'alguna manera interrelacionats, però no de la manera a vegades simplista i reduccionista que les agències d'ajuda i altres institucions defensen**.

SESSIÓ 3: «APROXIMACIONS I EXPERIÈNCIES AFRICANES EN LA CONSTRUCCIÓ DE PAU»

Modera: Antoni Castel, Centre d'Estudis Africans i professor de Periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona

PUNT DE PARTIDA

El debat sobre les operacions de construcció de pau postbèl·liques ha posat de manifest la necessitat de donar suport a iniciatives de construcció de pau fonamentades en les cosmovisions locals (valors, creences, dinàmiques, etc.). Els darrers anys també deixen un important nombre d'experiències en aquest sentit, com per exemple: a) la participació de les organitzacions i els col·lectius de dones en molts d'aquests contextos; b) la integració de les visions locals en els processos de desarmament, desmobilització i, especialment, de reintegració d'excombatents a les seves comunitats i al conjunt de les societats, i c) les mesures de reconciliació i justícia transicional a països com ara Sud-àfrica, Ruanda o Sierra Leone. Quins són els resultats d'algunes d'aquestes experiències? Fins a quin punt han estat integrades les visions locals de construcció de pau en el conjunt de les intervencions internacionals?

«EL PAPER DE LA DONA I DE LES ORGANITZACIONS DE DONES EN LA CONSTRUCCIÓ DE PAU A L'ÀFRICA»

PONENT 1: FATUMA AHMED

Càtedra UNESCO de Filosofia per la Pau de la Universitat Jaume I, Castelló

Fatuma Ahmed va encetar la tercera sessió de les jornades, centrada en les experiències locals de construcció de pau. Ahmed va analitzar el paper de les dones en molts processos de pau i de construcció de pau, així com dels col·lectius i les organitzacions de dones en aquests contextos. La presentació va partir d'algunes experiències i pràctiques concretes, per després passar a analitzar els principals reptes i les oportunitats als quals s'enfronten en el conjunt dels processos de construcció de pau que estan tenint lloc a l'Àfrica.

Respecte al paper de les dones i els col·lectius de dones en la construcció de pau, Ahmed va subratllar el fet de que, **malgrat que les dones africanes acostumen a ser les principals víctimes dels conflictes armats, en molts indrets s'han erigit com un poderós factor de construcció de pau tant a escala local com regional o internacional**, tal com demostren les diverses experiències africanes. En aquest sentit, va destacar, entre d'altres, el rol que algunes organitzacions de dones tenen en la mobilització i conscienciació de la població en una situació de conflicte, tal com prèviament Chukwuemeka B. Eze havia assenyalat en els casos de l'Àfrica occidental amb les manifestacions d'algunes organitzacions de dones i el seu impacte en el conjunt del procés del conflicte, o el paper de la dona com a símbol de reconciliació i el seu paper clau en la socialització comunitària dels «valors africans tradicionals», com ara el respecte, la col·lectivitat o el sentit comú de la pertinença. Tanmateix, Ahmed va assenyalar el paper clau de les dones en el que va anomenar «*track-three diplomacy*», és a dir, una diplomàcia basada en la participació d'actors no governamentals en què les discussions tenen un ca-

ràcter més informal i crític amb les actuacions formals i governamentals. Aquesta «diplomàcia comunitària», va subratllar, és un espai en el qual les organitzacions de dones en molts casos s'han fet molt presents i protagonistes. Finalment, va assenyalar el potencial de resistència que moltes dones tenen en les comunitats que pateixen un conflicte armat, la qual cosa les converteix en elements claus en l'organització dels sistemes de salut, educació o organització social i econòmica.

En segon lloc, Ahmed va analitzar els principals desafiaments que les dones afronten a l'hora de poder desenvolupar aquests rols. Fonamentalment, aquests **desafiaments tenen a veure amb la persistència d'estructures patriarcals que, a diferents nivells, obstaculitzen i estigmatitzen el paper i la imatge de la dona**. En aquest sentit, va fer referència a la imatge victimista que en molts indrets predomina sobre la dona en un context de conflicte, fet que dificulta la visualització de les aptituds. De la mateixa manera, en les societats africanes les dones acostumen a patir diverses formes de desigualtat relacionades amb aspectes econòmics (pobresa, independència respecte a l'home, etc.), social (analfabetisme) o legal (polítiques i lleis discriminatòries, elitistes, etc.). Malgrat el que s'ha pogut avançar amb el desenvolupament de marcs i debats internacionals com la resolució 1325 continua existint un gran dèficit institucional per integrar les preocupacions de les dones i per fomentar la seva participació en la configuració i implementació de polítiques relacionades amb la pau i la seguretat de les seves societats. Un fet en aquest sentit preocupant és la **sistemàtica exclusió de les dones en les taules de negociació de molts processos de pau** o bé en mecanismes nous com el Panell de Savis de la mateixa UA.

Finalment, la presentació va analitzar les oportunitats d'aquests col·lectius en els processos de construcció de pau. Ahmed va destacar, en primer lloc, la discriminació positiva que, per exemple, implica l'existència de quotes, i que ofereix una finestra d'oportunitats per recuperar l'espai cultural i socialment negat. L'existència també de dones cada cop més visibles com ara Graça Machel o Wangari Mathai també suposa un estímul considerable per al conjunt de les organitzacions de dones. En un plànol més internacional, Ahmed va destacar el pes que els temes de gènere han anat adquirint en el conjunt de l'agenda, i com això ha tingut alguns resultats pràctics que obren un nou espai d'actuació i presència.

«DESMOBILITZACIÓ I REINTEGRACIÓ D'EXCOMBATENTS: EXPERIÈNCIES DES DE LIBÈRIA I SIERRA LEONE»

PONENT 2: KRIJN PETERS

Professor al Departament d'Estudis Polítics i Culturals, Universitat de Swansea, Regne Unit

En la segona presentació de la sessió, Krijn Peters va abordar les experiències a Sierra Leone i Libèria amb els processos de DDR que van tenir lloc una vegada finalitzats els respectius conflictes armats. Peters va analitzar els programes i les iniciatives que havien acabat per fracassar, així com aquelles experiències més reeixides i positives que deixaven importants lliçons a tenir en compte. No obstant això, un dels aspectes destacats des de l'inici va ser **el**

perill que molt sovint suposa universalitzar i convertir en models estàndards experiències que a vegades només han funcionat en un context determinat. A més, tal com ha demostrat el cas de l'Àfrica occidental, especialment en la subregió del riu Mano (on s'ubiquen Sierra Leone, Libèria, Costa d'Ivori i Guinea-Conakry), malgrat el desarmament i la desmobilització reeixits en un país determinat, molts dels excombatents desarmats han acabat buscant noves oportunitats incorporant-se als grups armats que estaven operatius en altres països.

Sigui com sigui, segons Peters, resulta molt interessant comparar dos països com a aquests per les similituds en els processos i les trajectòries. En aquest sentit, una diferència substancial entre ambdós és que iniciatives com les del DDR van ser efectuades en moments molt diferents. Mentre que Sierra Leone va optar per un procés de celebració d'eleccions com a previ a l'inici del procés de construcció de pau (*elections before peace*), Libèria va optar per un procés invers (*peace before elections*) que va portar, per exemple, que un dels principals grups armats, el liderat aleshores per Charles Taylor, acabés reconvertint-se en partit polític i, de manera sorprenent, guanyant les eleccions. Tot això, assegurà Peters, demostra que **els processos de DDR no garanteixen absolutament res i que no són una panacea en qualsevol procés de construcció de pau després d'un conflicte armat.**

Respecte al procés de Sierra Leone, Peters va assenyalar com a gran problema la manca de confiança que va existir en tot moment entre les parts enfrontades i que va acabar per condicionar la reanudació posterior de les hostilitats i el fracàs del primer procés de DDR a finals dels noranta. Mentre el Govern negociava les condicions de l'acord de pau, els grups de seguretat privada contractats per aquest (especialment el sud-africà Executive Outcomes) continuaven portant a terme les seves operacions contra el Revolutionary United Front (RUF). A Libèria, el clima i el context no eren tampoc els adequats per a la implementació del procés. Això va suposar que el primer procés de DDR als anys 1996 i 1997 es fes de manera forçada i tingués uns resultats pràcticament nuls. Entre els anys 1999 i 2003 va tenir lloc un segon intent de portar a terme els processos de DDR en ambdós països, primer a Sierra Leone i posteriorment, i seguint l'experiència sierraleonesa, a Libèria. **Els dos programes van tenir en comú que el conjunt d'organitzacions implicades en els programes van subestimar extraordinàriament el nombre de combatents que participaria dels processos.** Així, a Sierra Leone finalment van ser més de 70.000 els excombatents que es van acollir als diferents programes, mentre que a Libèria van superar els 100.000. Dos van ser els problemes en aquesta segona experiència. En primer lloc, la manca de recursos va generar un important grau de frustració entre els excombatents, que perdien incentius per deixar les armes definitivament en un context de conflicte i inestabilitat molt regionalitzat. Segon, les dues primeres fases dels programes (el desarmament i la desmobilització) van estar massa separades de la tercera i més important de les fases, la reintegració, i es va atorgar un caràcter molt militaritzat i poc social al conjunt dels programes.

Quines opcions van existir en termes de reintegració? En general, es van implementar **tres tipus de programes de reintegració i reinserció:** els programes de retorn a l'escola, els programes d'«aliments per treball» (*food for work*) i els programes de formació professional. Els primers anaven dirigits especialment als que havien estat «menors soldats». En opinió de Peters, aquests programes no eren massa realistes, ja que si bé la majoria dels bene-

ficiaris eren menors d'edat, la majoria ja tenien responsabilitats familiars. A més, les taxes escolars que calia pagar van generar una gran despesa difícil de sostenir. En segon lloc, el treball per aliments podia «guanyar temps», ja que va ocupar milers d'excombatents en treballs per a la millora de les infraestructures que a més contribuïen positivament al conjunt del país, però no oferia una veritable reintegració en les comunitats ni una formació a mitjà i llarg termini. Finalment, el 50% dels excombatents a Sierra Leone van optar per programes de formació professional: fusteria, informàtica, etc. Els programes consistien en un període d'entre sis i set mesos de formació amb resultats ambigus. Si bé van aconseguir una formació centrada en un tema concret, moltes de les professions oferien realment poques oportunitats laborals de futur i aportaven poc a les necessitats més immediates del país (fabricació a gran escala de sabons o de cadires, per exemple). Això va portar que, com a alternativa, molts d'aquests excombatents marxessin a les zones mineres o a les granges per vendre la seva mà d'obra i subsistir.

Per a Peters, **el principal dèficit en ambdós països va ser que no va existir una veritable reintegració agrària a les zones rurals**. Al marge d'algunes iniciatives i programes, la reintegració agrària no va ser prioritària quan podria haver estat un dels eixos claus en contextos amb una dimensió rural importantíssima. Sota el pretext que aquest tipus d'iniciatives no suscitaven l'atenció dels excombatents, es va subestimar la importància d'emprendre una veritable transformació rural que hauria tingut en compte els conflictes locals per la terra, que són una de les principals causes estructurals dels conflictes que han afectat en les darreres dècades molts països africans.

«COMPRENENT LA JUSTÍCIA TRANSICIONAL A L'ÀFRICA: EXPERIÈNCIES A SUD-ÀFRICA, RUANDA I SIERRA LEONE»

PONENT 3: JANNIE MALAN

African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD),
Sud-àfrica

El professor Jannie Malan, editor d'una de les revistes de referència en resolució de conflictes a l'Àfrica, l'*ACCORD*, va tancar la tercera sessió amb una conferència que analitzava i comparava alguns dels diferents processos de justícia transicional que han tingut lloc al continent africà en els darrers anys. **La justícia transicional ha esdevingut un element central en el debat sobre la construcció de pau a l'Àfrica, ja que ha posat de manifest l'existència de mesures i experiències (Sud-àfrica o Ruanda) presumiblement arrelades en les cosmovisions i les pràctiques de les diferents cultures i societats africanes**. Malan va dividir la seva presentació en tres parts. La primera part va analitzar breument el concepte i la idea de justícia transicional en els contextos africans. En segon lloc, va relatar els processos de justícia transicional en els tres casos estudiats: Sierra Leone, Ruanda i Sud-àfrica. Finalment, i des d'una perspectiva comparativa, va analitzar les possibles experiències i lliçons que cadascun d'aquests contextos deixava.

Segons Malan, per comprendre el context i la idea de justícia transicional cal tenir en compte diversos elements. Un primer element són els antecedents i

les arrels de la injustícia, les causes del conflicte pròpiament. En molts dels casos africans trobem que aquesta injustícia està vinculada a un procés determinat: la creació d'identitats que es construeixen com a superiors a d'altres, la defensa de determinats interessos per part d'aquestes identitats, i la injustícia resultant de dinàmiques autocràtiques o dominadores d'uns grups vers els altres. En segon lloc, aquest context habilita l'emergència de lluites i reivindicacions que aspiren a una major justícia per part dels sectors agreujats. Les lluites i, a vegades, els conflictes violents desemboquen en negociacions i acords basats preferentment en la comprensió mútua. En el procés de justícia transicional i de reconciliació existeix una demanda per una justícia punitiva (per exemple, mitjançant l'establiment de tribunals) i/o la necessitat d'una justícia restaurativa (comissions de la veritat i la reconciliació). En darrer lloc, **el que cal preguntar-se en el marc d'aquestes experiències és si veritablement han contribuït a la consecució de més justícia i reconciliació.** Per a Malan, hi ha diverses preguntes que s'escauen: s'aconsegueix una justícia parcial, la de només un grup cultural o una ideologia política? És possible una transició real de l'autocràcia a la democràcia, o bé s'avança cap a una *elitocràcia*, *plutocràcia* o *etnocràcia*? La democràcia integra tots els grups, o simplement és representativa d'un grup? I, finalment, s'aconsegueix un veritable avenç cap a la reconciliació, cap a la transformació d'estructures, les mentalitats i les actituds?

La segona part va analitzar els diferents casos estudiats. Segons Malan, a **Sierra Leone** els antecedents d'injustícia es remunten a l'època precolonial, amb l'educació privilegiada dels esclaus retornats a Freetown al segle XVIII, així com els privilegis que les elits colonials van atorgar als grups de la costa en detriment dels de l'interior. Després de la independència es va anar gestant una elit corrupta que va desembocar en la guerra civil de la dècada dels noranta. Tot i que els rebels (RUF) van néixer per combatre la corrupció del govern, van acabar cometent grans atrocitats i convertint-se en un grup essencialment corrupte. Això va fer que la majoria de la població no es decantés clarament per cap de les parts enfrontades (govern i rebels) i que es caracteritzés per la seva demanda de pau. Els acords de pau de Lomé (1999) van inclinar-se per una aproximació dual a la justícia transicional: la constitució d'una Comissió per la Veritat i la Reconciliació (1999), però també d'un Tribunal Especial (2002) que havia de jutjar els individus responsables de cometre els crims de guerra i contra la humanitat més importants. Per una banda, el tribunal ha sentenciat vuit persones a llargues penes de presó. Mentrestant, la comissió ha efectuat recomanacions interessants, si bé no ha disposat dels fons necessaris per fer una bona difusió i conscienciació entre la població sierraleonesa. En aquest sentit, molts consideren que les causes del conflicte continuen latents. Malan també va destacar que *ACCORD* va concedir el 2010 el seu Africa Peace Award a Sierra Leone, ocasió que l'actual president Koroma va aprofitar per denunciar la persistència al país de les restes del colonialisme, la intolerància ètnica, la corrupció o la violació dels drets humans.

El cas de **Ruanda** és substancialment diferent. Per a Malan, el país s'ha caracteritzat per una justícia restaurativa mitjançant procediments judicials. Els antecedents del conflicte parlen d'una història de coexistència entre els dos principals grups ètnics (hutus i tutsis) que va ser fracturada per la presència colonial, que va tractar la minoria tutsi (14% de la població) com un grup superior respecte a la majoria hutu (85%). Així es va anar configurant una identitat enfrontada. Per als hutus, ells eren els habitants originals

d'aquelles terres, mentre que els tutsis eren estrangers. Per altra banda, els tutsis es van anar construint com una classe més desenvolupada que veia els hutus com simples graners. Tot plegat va anar desembocant en importants massacres i, finalment, en el genocidi que va tenir lloc l'any 1994. En aquest sentit, existeix una demanda nacional i internacional per jutjar els responsables del genocidi i aplicar una justícia punitiva. Per altra banda, el Tribunal Criminal Internacional per Ruanda (TCIR), els tribunals de justícia ruandesos i el sistema tradicional de restauració de la justícia i reconciliació (coneguts com tribunals *Gacaca*) han estat les iniciatives posades en marxa. El TCIR ha condemnat de moment 29 persones, si bé es presenta, en paraules de Malan, com una tasca gairebé impossible, tenint en compte que existeixen cinc jutges i uns 50 advocats per jutjar 120.000 sospitosos. Tanmateix, és necessària una justícia restaurativa i que contribueixi a la reconciliació de les comunitats. Fins al moment existeixen 11.000 tribunals *Gacaca* que han tramitat un total d'unes mil condemnes per any. El balanç, en aquest sentit, és força positiu, si es té en compte el nivell de justícia punitiva i restaurativa assolit fins al moment.

Finalment, el cas de **Sud-àfrica**, del qual el ponent va destacar que havia estat un actiu protagonista, es caracteritza per ser un procés que ha buscat la reconciliació post-*apartheid* mitjançant les comissions d'escolta. Per a Malan, els antecedents d'aquest conflicte cal situar-los en l'arribada dels europeus al segle XVII i la seva identificació com a grup superior respecte als habitants de les terres colonitzades. Des d'aleshores, el procés es va caracteritzar per la gradual materialització de polítiques encaminades a la segregació de les dues comunitats. La victòria, el 1948, de l'Àfrikaner National Party va portar a la separació formal (*apartheid*) fonamentada en la superioritat blanca i en una teologia fonamentalista que considerava la separació com a «voluntat divina». Les dècades posterior presenciarien la lluita anti-*apartheid* liderada per l'ANC i l'empresonament de Mandela. Als anys noranta, l'alliberament de Mandela (1990), la celebració democràtica d'eleccions (1994) i la nova Constitució (1996) pretenien acabar amb les divisions del passat i construir una societat fonamentada en els drets humans de tots els habitants del país. Les mesures de justícia transicional i reconciliació van ser apuntalades a partir de la Comissió de la Veritat i la Reconciliació i sobre el concepte d'*ubuntu*, una justícia que buscava la restauració de les víctimes i la culpabilitat pública dels perpetradors a canvi d'amnistia. Un estudi recent ha mostrat com la majoria de la població sud-africana considera que l'*apartheid* va ser un crim contra la humanitat, i subratlla que si bé els diferents grups han acabat per «acceptar-se» mútuament, aquest fet no significa la comprensió cap a l'altre.

Malan va finalitzar la seva intervenció preguntant-se si aquestes diferents experiències deixen lliçons que poden ser útils per a altres processos. Pel que fa a les experiències en matèria de justícia transicional, **Malan va assenyalar la importància que la justícia no vingui dictada o controlada per un o determinats grups, sinó que és necessari que respongui als diferents grups polítics o culturals i que integri els diferents conceptes i valors de justícia.** En aquest sentit, per a Malan és obvi que la majoria de les societats africanes estan orientades cap a les persones, la qual cosa fa necessari donar preferència a una justícia de tipus restaurativa i no punitiva. **La justícia restaurativa pot contribuir a la transformació estructural i actitudinal de les societats i portar al millor dels escenaris possibles en termes de coexistència i cooperació.** La menta-

litat militaritzada de les classes polítiques és el que porta al fet que en ocasions la justícia hagi d'integrar un component punitiu. En paral·lel a aquest procés, és important que la justícia transicional també incorpori una dimensió transformadora que garanteixi i contribueixi a l'eradicació de les causes que van provocar el conflicte.

SESSIÓ 4: «SOLUCIONS AFRICANES ALS PROBLEMES AFRICANS? L'EMERGÈNCIA D'UNA ARQUITECTURA DE PAU I SEGURETAT A L'ÀFRICA»

Moderadora: Anna Estrada, directora de l'Institut Catalunya-Àfrica

PUNT DE PARTIDA

Des de la seva refundació l'any 2002, la UA ha adoptat un enfocament molt més ambiciós pel que fa a qüestions de pau i seguretat en el continent. Els dilemes sobre el principi de sobirania i d'ingerència han quedat superats per un compromís a priori més intervencionista i per la convicció d'oferir «solucions africanes als problemes africans». Aquesta actitud queda palesa amb la presència des de fa alguns anys de la UA i d'algunes organitzacions regionals africanes en algunes de les «missions de pau» operatives en el continent. A les operacions pioneres de l'ECOWAS a Libèria i Sierra Leone a principis dels noranta, s'han sumat els esforços d'altres organismes com, per exemple, la Comunitat d'Estat d'Àfrica Central (CEEAC) amb l'enviament del Micopax (antiga FOMUC) a la República Centreafricana o de l'ECOWAS a Costa d'Ivori. Pel que fa a la UA, cal assenyalar les missions enviades a Burundi (AMIB), Comores, Somàlia (AMISOM) i Darfur (UNAMID), aquesta última en coordinació amb Nacions Unides. Aquest procés s'emmarca en l'articulació de l'APSA de la UA. L'APSA està integrat pels diferents mecanismes posats en pràctica (o en desenvolupament) per part de la UA, així com per altres organismes regionals, per consolidar els esforços en matèria de pau i seguretat en el continent. Quin ha estat l'impacte de l'APSA en la situació de pau i seguretat al continent?, quins han estat els principals límits i dilemes enfrontats fins al moment?, quines són les perspectives de futur?

«LA UNIÓ AFRICANA I L'ARQUITECTURA DE PAU I SEGURETAT A L'ÀFRICA (APSA): D'ON VE I EN QUIN PUNT ES TROBA»

PONENT 1: TIM MURITHI

Institute for Justice and Reconciliation, Ciutat del Cap, Sud-àfrica

La quarta sessió de les jornades va voler abordar la nova realitat institucional en matèria de pau i seguretat a la qual el continent ha donat llum en la darrera dècada, l'anomenada «Arquitectura de Pau i Seguretat Africana» (APSA). La primera intervenció en aquesta qüestió va ser a càrrec de Tim Murithi, qui va fer una àmplia descripció del procés de gestació i desenvolupament de l'APSA, així com dels mecanismes que l'integren, per acabar presentant alguns elements que aquesta iniciativa hauria de tenir en compte. La nova Unió Africana (UA), inaugurada oficialment al juliol de 2002 a Durban (Sud-àfri-

ca), va néixer amb l'objectiu d'accelerar el procés d'integració regional que amb la seva predecessora, la OUA, havia quedat alentit. A diferència dels objectius més genèrics de l'OUA, **la UA planteja sis grans objectius que posen de manifest la seva nova actitud:** a) aconseguir una major unitat i solidaritat entre els països africans i els pobles d'Àfrica; b) defensar la sobirania, la integritat territorial i la independència dels seus estats membres; c) accelerar la integració política i socioeconòmica del continent; d) fomentar la cooperació internacional, tenint degudament en compte la Carta de Nacions Unides i la Declaració Universal dels Drets Humans; e) promoure la pau, la seguretat i l'estabilitat al continent, i f) promoure els principis democràtics i les institucions, la participació popular i la bona governança.

Centrant-se en la dimensió de pau i seguretat de la UA, Murithi va abordar el document clau que va possibilitar la creació de l'APSA, el Protocol per establir el Consell de Pau i Seguretat de la UA (PSC, per les seves sigles en anglès). Les funcions atorgades al PSC van des de la creació de mecanismes de mediació i conciliació o d'alerta primerenca i diplomàcia preventiva fins al suport a les missions de pau. En el seu mandat, el PSC inclou l'autorització per desplegar missions de pau, l'establiment de sancions (per exemple, en casos on es produeixin cops d'estat) o recomanar a l'Assemblea la intervenció en aquells contextos en els quals els estats membres considerin que s'estan produint crims contra la humanitat, moguts per la idea, va assenyalar Murithi, d'evitar que es puguin produir situacions com la que a mitjan anys noranta va tenir lloc a Ruanda. Malgrat l'ambició política del protocol, la realitat és una altra. Segons Murithi, **l'existència d'una certa unió en matèria de seguretat no significa que s'hagi produït veritablement una unitat d'acció en política de defensa i seguretat i que continuïn predominant les agendes domèstiques per sobre de la UA.**

Un total de **sis institucions han anat apareixent en la configuració d'aquesta arquitectura.** On és cadascuna d'aquestes institucions?

- El **PSC** ha esdevingut la pedra angular de l'APSA. Fins al moment ha mantingut més de 250 reunions i ha fet efectiu un bon nombre de comunicats, resolucions i informes. El PSC ha desplegat oficialment quatre missions: l'AMIB a Burundi (2003), missió que va ser posteriorment entregada al control de Nacions Unides; l'AMIS a Darfur, al Sudan (2004), missió conjunta amb Nacions Unides; l'AMISOM a Somàlia (2007), una de les actuacions més complicades fins al moment, i finalment l'AMAES, a les illes Comores (2008), missió pensada per donar suport al procés electoral, però que després ha hagut de desenvolupar tasques relacionades amb la imposició de la pau. Totes aquestes missions han enfrontat grans desafiaments, especialment relacionats amb la capacitat, la logística i la preparació dels professionals que hi han participat.
- Una altra de les institucions rellevants és l'anomenada **African Standby Force (ASF)**, concebuda com una força de reacció ràpida davant de crims contra la humanitat. El seu mandat és definit i aprovat pel PSC. Tot i que la data límit per a l'operacionalització de l'ASF era el 2006, recentment s'ha portat a terme un assaig per provar la seva capacitat de desplegament i de gestionar missions complexes.
- El **Panell de Savis (Panel of the Wise)** és un grup que integra diferents personalitats africanes nomenades per portar a terme mediacions i

diplomàcia preventiva en els diferents conflictes africans. Tot i estar operatiu des de fa un temps, els membres del panell han estat recentment nomenats i es reuniran per primera vegada el gener de 2011, fet que demostra que tot i produir-se alguns passos importants, l'operacionalització de tots ells és més costosa del que sembla.

- El **Military Staff Committee** (MSC) està integrat pels agregats de defensa dels membres del PSC de la UA. Tot i existir, aquesta institució no disposa del personal suficient a causa de l'absència dels agregats de defensa a Addis Abeba i de la manca de capacitats existent.
- El **Continental Early Warning System** (CEWS) suposa l'intent de sistematitzar un mecanisme d'alerta primerenca dins de la UA. Fins ara ha establert les diferents modalitats d'alerta primerenca i les línies de comunicació amb la resta d'òrgans de la UA, així com amb la resta d'organitzacions regionals (IGAD, ECOWAS, SADC, etc.).
- Finalment, el **Peace Fund** va ser creat amb la idea de finançar les operacions de pau de la UA. Si bé ja es troba en funcionament, el Peace Fund pateix una greu manca de recursos, a causa, en part, de la costosa missió a Darfur, i també del fet que la majoria dels estats membres de la UA no han proporcionat fins ara el finançament necessari per fer funcionar aquest organisme de manera adequada. Per donar suport a aquest fons, la UE ha proporcionat des de 2003 més de 500 milions d'euros.

Quines són les **perspectives de l'APSA**? Per a Murithi, **la UA està cridada a tenir un paper essencial en aquells conflictes de baixa intensitat on Nacions Unides no poden intervenir amb la rapidesa suficient o no volen intervenir**, com per exemple en el cas de les Comores. En aquest sentit, el codesplegament amb Nacions Unides, com en el cas de la UNAMID a Darfur, pot ser també un objectiu fonamental, o bé la coordinació amb el conjunt de les organitzacions regionals en el marc de l'anomenat UN Standby Arrangement System (UNSAS). Finalment, Murithi va assenyalar com aspecte clau la **necessitat que la UA desenvolupi la seva capacitat per portar a terme missions de desplegament immediat en casos de crims contra la humanitat i convertir el PSC en un instrument determinant en les missions de pau**.

En conclusió, per a Murithi la seguretat regional és un aspecte cabdal en el context actual. Per tot això, **la UA hauria de centrar-se en la prevenció de conflictes i en una millor coordinació amb Nacions Unides en la gestió de conflictes**. En aquest sentit, un dels principals dèficits sembla la manca de comunicació amb la nova Comissió de Construcció de Pau de Nacions Unides en aquells contextos de reconstrucció postbèl·lica. Com a **reptes finals**, Murithi va assenyalar tres aspectes que s'endevinen tan essencials com complexos: fer front a la manca de recursos existent per posar en marxa moltes d'aquestes iniciatives, enfortir el lideratge democràtic per garantir la sostenibilitat de tots aquests processos i fer efectiva la idea d'«apropiació» (*ownership*) en el conjunt d'aquest procés.

PONENT 2: MBUYI KABUNDA

Institut Internacional des Droits Humains, Estrasburg, França, i professor de Relacions Internacionals a la Universitat Autònoma de Madrid

La intervenció de Mbuyi Kabunda va detallar, des d'una perspectiva històrica i analitzant les iniciatives que en els darrers anys han tingut lloc, alguns dels **motius dels principals fracassos del paper africà en la consolidació de la pau i la seguretat al continent**. El balanç d'aquestes iniciatives, en opinió de Kabunda, és bastant controvertit i és degut a motius tant interns com externs. En l'àmbit intern, el ponent va destacar l'aparició de nous actors i de forces irregulars en aquest tipus de contextos, els quals no disposen d'objectius ben definits. Tanmateix, existeix una clara manca de compromís polític per part de molts líders africans en els diferents processos de pau que han tingut lloc, així com una escassa participació dels protagonistes locals. En opinió de Kabunda, moltes vegades els acords de pau són una manera de guanyar temps, fet que queda evidenciat per la violació que aquests acords pateixen o per l'escassa implicació en la desmobilització dels excombatents. Les parts enfrontades sovint no estan interessades en la resolució del conflicte, sinó en controlar l'aparell de l'Estat o dels recursos naturals.

A escala regional i subregional, va destacar la **manca d'una estratègia comuna en la resolució de conflictes**, especialment en zones com els Grans Llacs o la Banya d'Àfrica. En aquest sentit, alguns governs fins i tot han donat suport a les faccions en conflicte contra un altre govern veí, alimentant la rivalitat amb l'objectiu d'imposar el seu lideratge regional. La debilitat dels mateixos exèrcits africans també ha estat un factor a tenir en compte, ja que en la majoria dels casos no disposen dels mitjans logístics ni de la capacitat operativa per actuar de manera eficient en la restauració de la pau. Kabunda va fer especial incidència en els **factors de l'àmbit internacional o extern**. En primer lloc, els països occidentals, en considerar els estats africans com «fràgils» o «fallits», no tenen en compte l'impacte, per exemple, dels Plans d'Ajustament Estructural (PAE) i del Consens de Washington en el conjunt del continent des de la dècada dels vuitanta. Segon, les iniciatives externes, com per exemple l'Africa Crisis Response Initiative (ACRI) per part dels EUA, el Reinforcement of African Peace-keeping Capacities (RECOMP) per part de França o el BEMAP per part del Regne Unit han posat de manifest importants problemes, tals com la imposició de condicionalitats, els enfocaments selectius i excloents o la duplicació d'esforços i la manca de coordinació. Un tercer aspecte, i coincidint amb David Francis, és la creixent militarització de la presència dels EUA a l'Àfrica amb iniciatives com l'AFRICOM que, amb l'excusa de combatre el terrorisme, podrien estar més interessades en l'accés al petroli. Per altra banda, els diferents països occidentals han establert mecanismes de seguretat independents que inclouen la creació de centres d'entrenament i formació sense coordinació i, a vegades, consulta als països africans. Tots aquests actors, a més de no abordar les causes reals dels conflictes africans (socioeconòmiques, polítiques i identitàries), impedeixen trobar als africans les seves pròpies solucions.

Kabunda va analitzar també el paper d'alguns dels actors regionals. En general, **totes les organitzacions, continentals i regionals, estan tenint**

un paper cada cop més rellevant, malgrat les seves deficiències.

Fins fa pocs anys, només l'ECOMOG havia estat veritablement un dels organismes importants en la intervenció en conflictes. Tanmateix, cal tenir en compte nous actors que interaccionen en aquesta arquitectura cada cop més complexa, com ara les potències regionals hegemòniques com Sud-àfrica o Nigèria, els «petits estats intervencionistes» com Ruanda o Burundi, l'actiu paper de les societats civils o, en un altre nivell, les companyies de seguretat privada. En aquest sentit, el ponent va destacar el paper de l'actual UA per subratllar el nul protagonisme de l'antiga OUA. En la seva opinió, l'OUA va ser una organització més vinculada als processos de descolonització de l'Àfrica que a la intervenció en els conflictes. La manca de recursos i de mecanismes van fer que fracassés estrepitosament en el manteniment de la pau en el conjunt del continent, tal com demostren conflictes com els d'Angola o la República Democràtica del Congo a la dècada dels seixanta. Sobre les organitzacions regionals, en va destacar les diferències. Mentre que la CEEAC a l'Àfrica central o l'ECOWAS a l'Àfrica occidental es van posar d'acord en l'establiment de mecanismes de resolució de conflictes, a l'Àfrica austral amb el SADC o a la Banya d'Àfrica amb la IGAD, les discrepàncies entre els seus principals membres va dificultar la presència a conflictes importants com els d'Etiòpia-Eritrea o el de Somàlia.

Finalment, Kabunda va assenyalar algunes **possibles solucions i perspectives a tots aquests problemes**: la necessitat de contribuir globalment a la reforma dels exèrcits africans, la implicació dels petits estats en la resolució de conflictes, la mediació d'institucions com el Panell de Savis, les autoritats tradicionals o les organitzacions de dones en alguns conflictes, la importància de consolidar mecanismes que reaccionin davant els nombrosos cops d'estat que està presenciant el continent o la condemna de la presència de companyies de seguretat privada, contractades tant per governs com per grups rebels. En aquest sentit, un bon sistema de seguretat continental hauria d'estar fonamentat en tres pilars: la cohesió vertical o l'aplicació real de les mesures adoptades pels diferents organismes, la cohesió horitzontal o la col·laboració de tots els actors, i la coherència en el temps o la vinculació de prevenció, resolució i reconstrucció en situacions de conflicte.

SESSIÓ 5: «ÀFRICA I LA UNIÓ EUROPEA: PROPOSTES PER MILLORAR LA COOPERACIÓ EN PAU I SEGURETAT»

Moderadora: Anna Estrada, directora de l'Institut Catalunya-Àfrica

PUNT DE PARTIDA

La Címera de Lisboa de desembre de 2007 va suposar un punt d'inflexió en les relacions entre la UE i el continent africà, amb la consecució de l'anomenada «Estratègia conjunta Àfrica-UE». Aquest document representa de facto un full de ruta global per a les relacions entre ambdues organitzacions durant els pròxims anys. El Pla d'Acció de l'Estratègia per al bienni 2008-2010 identifica diverses prioritats estratègiques, en els àmbits de pau i seguretat, governabilitat democràtica i drets humans o comerç i integració regional, entre d'altres. Les dues parts han acordat implementar aquestes accions prioritàries en el context de «partenariats» específics. Cada un dels vuit partenariats establerts està obert a la participació d'un ampli nombre

d'actors, que inclouen des de comissions de la UE i de la UA o consells ministerials d'ambdós organismes, fins als estats membres, els organismes descentralitzats i les organitzacions de la societat civil, entre molts d'altres. En concret, l'anomenat Partenariat de Pau i Seguretat planteja com a objectiu principal l'enfortiment dels mecanismes que permetin a ambdós organismes la possibilitat de «respondre a temps i de forma adequada a les amenaces a la seguretat, així com unir esforços per enfrontar els desafiaments globals». La posada en marxa d'aquest partenariat comprèn també la creació de diferents grups de treball conjunts entre la UA i la UE, així com amb altres organitzacions, com ara l'ONU i l'OTAN. Quina pot ser la contribució de l'Estratègia Conjunta UE-Àfrica en la consolidació de la pau i la seguretat en el continent africans? Quins dèficits i èxits planteja de moment? Quins aspectes són especialment prioritaris en el Partenariat de Pau i Seguretat?

PONENT: GENERAL PIERRE-MICHEL JOANA

Assessor principal en pau i seguretat sobre l'Àfrica a la Direcció General de Relacions Exteriors del Consell de la UE

En aquesta cinquena i darrera sessió, el general Pierre-Michel Joana va analitzar la interacció de la UE amb el conjunt de l'arquitectura de pau i seguretat africana, centrant-se en l'anomenada «Estratègia conjunta Àfrica-UE» i, en concret, en un dels vuit partenariats que la componen, el de «Pau i seguretat». Per a Joana, **el partenariat en pau i seguretat és, sens dubte, l'instrument de major rellevància en el conjunt de l'estratègia i suposa, per primera vegada a la història, una relació directa entre una organització, en aquest cas la UE, i el conjunt del continent africà.** El partenariat pretén, com a principal objectiu, afavorir l'apropiació (*ownership*) dels africans en els temes relacionats amb la pau i la seguretat, i està fonamentat en la voluntat d'establir relacions amb els africans i de cooperar, afirmant la inexistència d'«agendes ocultes» que en algun moment, i en referència a vegades al paper dels EUA, per exemple, s'ha pogut insinuar.

El ponent va assenyalar **dues grans dificultats existents fins al moment.** La primera té a veure amb la relació asimètrica que existeix entre un donant que proporciona una part important dels fons i un receptor, el continent africà, que pateix d'una gran manca de recursos. Per a Joana, és imprescindible trobar una solució per a aquest problema, ja que afavoriria un altre tipus de relació. El segon problema té a veure amb la dificultat de moure una gran administració burocràtica com és la UE.

El partenariat està dividit en tres grans prioritats. La primera és enfortir el diàleg polític entre la UE i l'Àfrica. La segona i més important és donar suport a l'operacionalització de l'APSA. I la tercera és trobar una solució al finançament de les operacions de manteniment de la pau. Respecte a la idea d'enfortir el diàleg polític, la UE i la UA han avançat en l'intent d'organitzar espais de reunió i discussió de manera sistemàtica entre els diferents organismes equivalents a cada gran institució. Per exemple, els respectius consells de pau i seguretat organitzen una trobada anual en la qual intercanvien els diferents punts de vista sobre les situacions de conflicte o inestabilitat que tenen lloc al continent africà, així com altres parts del món; se celebren reunions periòdiques amb organitzacions regionals com el SADC, l'ECOWAS o l'IGAD, si bé fins ara no ha estat possible fer-ho amb el CEEAC a l'Àfrica central o amb els països del Magrib; s'han fet també reunions amb

alguns dels països hegemònics regionals, com Sud-àfrica o Nigèria, o trobades entre els comitès militars (Military Staff Committee) de cada organització, malgrat les diferències substancials que existeixen entre ambdós. Tanmateix, la delegació de la UE a la seu de la UA, a Addis Abeba, és cada cop més nombrosa. En l'actualitat hi ha més de 40 persones, set o vuit de les quals estan dedicades exclusivament a les qüestions relacionades amb la pau i la seguretat.

Per altra banda, **Joana va subratllar que un dels objectius principals de la UE és el seu suport a la consolidació de l'APSA.** Entre algunes de les tasques en aquest sentit destaca, en primer lloc, el suport financer que la UE dispensa al PSC. Segon, el treball amb el Panell de Savis (Panel of the Wise) és també un dels principals objectius. En el procés de suport d'aquesta institució s'ha detectat com a element principal la importància de desenvolupar un concepte africà de mediació i discernir quin ha de ser el veritable paper del panell en les situacions de mediació. A més, el paper dels exdirigents africans que han estat escollits per formar part d'aquest organisme necessiten tenir al voltant un equip preparat d'especialistes capaç de portar a terme anàlisis que facilitin la seva intervenció en el si d'un conflicte. Una tercera tasca de la UE en aquest àmbit és el suport a l'African Standby Force (ASF), especialment en el desenvolupament de les cinc brigades que tenen previst desplegar-se en les diferents regions africanes. Tot i els avenços aconseguits en els darrers temps, aquestes brigades no estan encara operatives, especialment (i de manera un tant paradoxal) a l'Àfrica del sud i al nord d'Àfrica, on suposadament existeixen més capacitats i recursos per portar-les a terme. En aquest sentit, també s'han finançat diferents programes de capacitació i un programa per donar suports a «centres d'excel·lència» que la UA vol tenir operatius en cadascuna de les regions, amb tres perfils diferents: centres estratègic i tècnics, centres per a l'operacionalització i centres tàctics, la qual cosa significa tenir un total de 15 centres operatius. Un altre programa en el qual la UE s'ha implicat ha estat l'anomenat Amani Africa (Pau a l'Àfrica), vinculat amb la posada en marxa i el funcionament de les tropes de manteniment de la pau.

Finalment, Joana va fer especial èmfasi en el doble procés d'avaluació de l'APSA fet conjuntament per la UE i la UA, en el qual ambdues institucions pretenen **dissenyar un full de ruta que permeti saber en quin punt es troba l'APSA en aquests moments i on li agradaria ser el 2015 o el 2020.** Aquest full de ruta és fonamental per concretar objectius i tasques i també perquè la UE pugui també elaborar el seu propi full de ruta per saber en quins aspectes pot donar suport i en quins d'altres pot complementar-se amb altres donants internacionals. En aquest sentit, el finançament sembla una prioritat essencial. On som actualment? La UE és fins al moment el soci més important. Està donant suport a l'African Peace Fund, fa contribucions bilaterals i, sobretot, ha posat en marxa l'African Peace Facility, un instrument que en pocs anys ha permès donar suport, amb més de 700 milions d'euros, diferents programes de l'APSA, especialment aquells relacionats amb la construcció de capacitats i amb el manteniment de la pau: AMIS al Sudan, Micopax a la República Centreafricana i, el més complicat de tots, l'AMISOM a Somàlia, on fins al moment sembla un gran repte continuar trobant fons per al finançament d'aquesta missió.

Les jornades «Pau, conflicte i seguretat a l'Àfrica» van provocar reflexions suggeridores i importants debats sobre el present i el futur de la pau i la seguretat al continent africà. En general, cal destacar sis grans conclusions o línies de debat i reflexió:

a) **S'ha deconstruït fins a cert punt la imatge negativa de l'Àfrica.**

Els esdeveniments i els debats enregistrats durant la darrera dècada han fet retrocedir substancialment el discurs *afropessimista* que havia imperat des dels processos de descolonització a la dècada dels seixanta. No obstant això, l'*afrooptimisme* s'ha obert pas fonamentat en idees que haurien sobredimensionat l'evolució positiva del continent africà en els darrers anys: creixement econòmic extraordinari, finalització gradual dels conflictes armats, nou paper en les relacions internacionals, etc. En opinió d'alguns dels ponents de les jornades, enmig d'aquests dos discursos, caracteritzats per un cert reduccionisme en la seva anàlisi sobre l'evolució i les tendències en el continent, s'erigeix un discurs o relat amb vocació més o menys equidistant i que podria etiquetar-se com *afrorealista* o *afropragmàtic*. L'*afrorealisme* pretén ponderar els avenços que l'Àfrica ha anat assolint en matèria de pau i seguretat amb els importants desafiaments que comporta el nou escenari continental i global. És difícil identificar amb claredat corrents ideològiques darrera d'aquests tres relats que tracten d'explicar la realitat africana, ja que l'*afropessimisme* ha estat el discurs tant dels organismes econòmics internacionals com dels teòrics de la dependència, mentre que l'*afrooptimisme* també pot identificar-se en declaracions recents de moltes institucions internacionals. En aquest sentit, l'*afrorealisme* semblaria el discurs sensat que, per una banda, ajuda a aproximar-se als canvis positius dels darrers anys, però, per una altra, vol tenir molt en compte els complexos desafiaments de present i de futur. Tanmateix, si els tres relats es caracteritzen per divergir en el diagnòstic històric sobre el continent, no queda tan clar que els tres discrepin en les pautes d'actuació o en el paper dels actors externs. El que sí sembla clar és que en els darrers anys s'ha produït un canvi d'ulleres a l'hora d'analitzar l'Àfrica. El repte no és tant buscar les ulleres que aconseguixin explicar tota aquesta realitat com anar adaptant les lents als diferents aspectes, contextos i conjuntures.

Interrogants per continuar la reflexió: quins són els factors que han acabat amb l'hegemonia de l'*afropessimisme*?, quins valors, creences o interessos fonamenten cadascun d'aquests relats?, quin és més probable que predomini durant els propers anys?, tots tres relats parteixen de premisses prescriptives a l'hora d'aproximar-se al continent africà?

b) **Els conflictes armats han deixat de ser el tret diferencial del continent africà, si bé emergeixen nous problemes de segure-**

tat. El nombre de conflictes armats s'ha reduït de manera substancial. El continent afronta ara tres tipus de situació de seguretat: grans conflictes armats amb perspectives de resolució complexa però probable a mig termini, com ara són l'est de la República Democràtica del Congo, Darfur i Somàlia (aquest últim és el de pronòstic més incert); situacions de greu inestabilitat política vinculades a contextos on s'estan implementant acords de pau (sud del Sudan, Sierra Leone o Libèria) o on s'estan portant a terme eleccions multipartidistes (Kènia, Guinea-Conakry o Costa d'Ivori), amb probabilitats de convertir-se en situacions molt inestables i violentes i, finalment, contextos amb elevats índexs de violència estructural (pobresa i creixent desigualtat social). Aquest darrer escenari és especialment paradigmàtic de les situacions postconflicte, fins al punt que ha estat catalogat per la literatura crítica com a «context on no hi ha guerra, però on tampoc hi ha pau» (*no war, no peace*), entenent això últim com la inexistència d'una «pau positiva». En aquest sentit, les qüestions relacionades amb la seguretat «no militar» o amb la «seguretat humana» són les que generen un major nombre d'incerteses i interrogants de futur.

Interrogants per continuar la reflexió: quin ha de ser el paper de la UA i dels organismes regionals africans davant de les situacions de grans conflictes i dels contextos d'inestabilitat política? com es poden abordar les contradiccions que porten actors regionals i internacionals a convertir-se de manera simultània en valedors d'estratègies de resolució de conflictes i alhora en agents desestabilitzadors en alguns contextos de conflicte?, com s'integren els reptes vinculats a la «seguretat humana» en l'agenda de la seguretat continental?, quina prioritat o rellevància tenen respecte dels altres?

c) El balanç sobre la intervenció i la participació internacional en molts dels escenaris postconflicte africans és generalment ambigua. Per una banda, es considera que la participació internacional en escenaris postconflicte ha contribuït a una major estabilització política i militar d'aquests països. L'agenda de la «pau liberal», que en els darrers anys ha apostat per la construcció d'institucions estatals fortes com a principal tasca, ha contribuït a l'estabilitat en la majoria dels contextos. No obstant això, es constata una preocupant bretxa entre els aspectes liberals d'aquesta intervenció i els aspectes més socials. Tal com es subratlla en el punt anterior, la realitat socioeconòmica de molts d'aquests països no ha avançat en paral·lel al procés de liberalització política o bé a la reforma i l'enfortiment del sector de la seguretat, posant de manifest una certa «securitització del desenvolupament». A més, existeix un cert consens crític que qüestiona la bona voluntat de les agendes internacionals a l'hora d'intervenir en aquest tipus de contextos, ja que s'assumeix que aquestes agendes parteixen d'interessos i visions pròpies i no neutrals, sovint contraposades als interessos i les visions de les realitats africanes implicades. El creixent suport d'aquestes crítiques a la presència internacional ha portat fins i tot a una notable deslegitimació, almenys en el plànol retòric, dels actors internacionals i de les reformes i les estratègies que acostumen a adoptar. Tot plegat ha portat a múltiples debats que convergeixen en la idea de donar més força als aspectes locals, tant en la definició de reformes i estratègies com en el control d'aquestes. Tanmateix, s'adverteix la dificultat d'universalitzar o exportar experiències concretes a la resta de situacions postconflicte, deixant clara la peculiaritat de cada cas concret. Per altra banda, una part d'aquesta anàlisi també pretén fugir de planteja-

ments reduccionistes que interpretin l'existència d'una única agenda internacional (eclipsant l'heterogeneïtat dels actors internacionals) i la participació internacional com un mer projecte d'imposició externa. En aquest sentit, les realitats postconflicte que es van configurant semblen més el resultat «híbrid» de la interacció i la tensió constant entre interessos i visions externes i internes.

Interrogants per continuar la reflexió: quins són els aspectes que corroboren un cert procés de «securització del desenvolupament» de les realitats de conflictivitat africana?, quina és la visió dels actors i les institucions locals (polítics i socials) d'aquesta possible tendència?, quins fets posarien de manifest una possible manca de legitimitat dels actors internacionals en els contextos postconflicte?, quins discursos i quines pràctiques perseguirien una certa «relegitimació»? quina és la relació en els diferents contextos entre els actors locals i internacionals a l'hora de dissenyar i posar en marxa les diferents reformes?, quins actors internacionals són més partidaris de reformes més vinculades al pilar de la seguretat tradicional i quins als de la lògica més de caràcter social?, per què?, quines són les perspectives d'aquests escenaris «híbrids» en els quals allò local i allò internacional conviuen i interactuen?

d) Les institucions i els governs africans han incrementat exponencialment el seu protagonisme en la gestió dels conflictes i la seguretat al continent, malgrat la persistència d'importants dèficits. La idea de «solucions africanes als problemes africans» i el pas de la «no-interferència» a la defensa del principi de «no-indiferència» que ha suposat la transició de l'OUA a la UA ha donat un major relleu al conjunt de les institucions africanes (regionals i continentals) i ha apuntalat diferents arquitectures de pau i seguretat. Aquest major protagonisme s'enfronta a importants dèficits i reptes, de diferent ordre: i) logístics i financers, a priori difícils de resoldre a curt i mitjà termini i que aboquen aquest tipus d'iniciatives a una important dependència externa pel que fa als recursos; ii) de coordinació, harmonització i complementarietat entre les diferents organitzacions locals, regionals i internacionals; iii) de participació, amb un excessiu enfocament *top-down*, en què les organitzacions de la societat civil tenen un difícil encaix en el procés de disseny i implementació de moltes iniciatives i estratègies, i en el que els líders d'aquests processos acostumen a ser elits implicades en les causes dels conflictes, i iv) d'objectius, ja que aquesta presència més activa sembla essencialment centrada en aspectes relacionats amb la resolució de conflictes, la mediació de determinades institucions i el manteniment de la pau, i no tant en aspectes vinculats a la seguretat humana. Un aspecte important té a veure amb el paper d'organitzacions com la UE i Nacions Unides en la consolidació d'aquestes institucions africanes.

Interrogants per continuar la reflexió: quins són els factors que han portat a aquest canvi de paradigma?, quins són els elements que poden contribuir a fer front als diferents reptes de les arquitectures de pau i seguretat: dependència econòmica, descoordinació i solapament, exclusió de les organitzacions de la societat civil i de l'enfocament de la seguretat humana?, quin ha de ser el paper de la UE i de Nacions Unides en aquest context?, en quins aspectes els actors africans i els internacionals conflueixen i en quins divergeixen en l'elaboració de l'agenda de construcció de pau?

e) Es constata la necessitat «d'indigenitzar» o «localitzar» les diferents pràctiques de construcció de pau. Tot i el creixent protagonisme africà en la intervenció en conflictes, moltes de les pràctiques en resolució de conflictes o construcció de pau no tenen en compte veritablement les cosmovisions locals i la participació dels diferents actors socials i polítics d'una realitat determinada, sinó que acostumen a ser estratègies essencialment institucionals i dissenyades per les elits. En aquest sentit, algunes de les iniciatives que han intentat integrar aquest fet, com ara el Panell de Savis de la UA, o bé no són del tot operatives o disten de poder representar veritablement les visions més indígenes i locals. Per altra banda, l'agenda de gènere ha estat relativament integrada en tot aquest discurs. Si bé la majoria de documents i declaracions polítiques o fins i tot alguna experiència (com ara la del Parlament ruandès) incorporen la preocupació de respectar el balanç o l'enfocament de gènere, en la pràctica les dones continuen estant excloses de les taules de negociació política i del disseny de la majoria d'aquests processos. Aquest fet podria dificultar la incorporació dels aspectes més socials i culturals a l'agenda de construcció de pau en favor d'aquells de caràcter més militar i polític. En un altre ordre de coses, les experiències en justícia transicional són segurament els espais on aquest procés d'indigenització, com a mínim, han procurat fer-se una mica més presents, si bé les experiències de justícia restaurativa com la sud-africana (més properes a la manera com algunes societats africanes tenen d'entendre la justícia) disten molt de les de tipus més punitiu, com pot ser l'experiència del Tribunal Especial a Sierra Leone.

Interrogants per continuar la reflexió: quins mecanismes poden contribuir al procés d'indigenització de la construcció de pau a l'Àfrica o a incorporar l'agenda de gènere dins dels diferents processos que estan tenint lloc?, quines experiències serveixen com a referent en aquest sentit?

f) Els aspectes estructurals i transnacionals continuen sent un element ineludible en l'anàlisi dels reptes i les perspectives de la pau i la seguretat al continent africà. El nou escenari de pau i seguretat africà estarà condicionat també per la capacitat d'Àfrica i dels seus actors de fer front a nous reptes com ara l'impacte del narcotràfic a bona part de la regió occidental del continent, el paper de la Xina i la resta d'economies emergents (Índia, Rússia o Brasil), el paper de les empreses transnacionals (especialment, en l'explotació dels recursos), la ubicació d'Àfrica en els nous organismes com el G-20 i en la conjuntura actual de crisi, o la resposta a discursos com el dels «estats fallits o fràgils» per part dels països occidentals. L'anàlisi de la dimensió transnacional pot contribuir a ampliar la mirada, a vegades excessivament endògena, sobre el present i futur de la pau i la seguretat al conjunt de les societats africanes.

Interrogants per continuar la reflexió: quins elements d'anàlisi cal tenir en compte per incorporar aquesta dimensió transnacional a la comprensió de les realitats africanes? Com interactuen els aspectes locals, regionals, internacionals i transnacionals?

5. ANEXOS

5.1. PROGRAMA DE LES JORNADES

PAU, CONFLICTE I SEGURETAT A L'ÀFRICA

Nous reptes i noves perspectives
Barcelona, 3 a 5 de novembre de 2010

Organitzen:

Amb la col·laboració:

PROGRAMA

PAU, CONFLICTE I SEGURETAT A L'ÀFRICA

Nous reptes i noves perspectives

DIMECRES, 3 DE NOVEMBRE

18-18.30 h
INAUGURACIÓ

- **Rafael Grasa**, president de l'ICIP.
- **Ricardo Martínez Vázquez**, director general de Casa Àfrica.
- **Rafael Vilasanjuan**, subdirector gerent del CCCB.

18.30-19.30 h
CONFERÈNCIA INAUGURAL
PAU I CONFLICTE A L'ÀFRICA: BALANÇ I PERSPECTIVES

- **David Francis**, Departament d'Estudis de Pau, Universitat de Bradford, Regne Unit.

19.30-20.30 h · Debat i preguntes

DIJOUS, 4 DE NOVEMBRE

9.30-11.30 h · SESSIÓ 1
EXPERIÈNCIES REGIONALS I LOCALS DE RESOLUCIÓ DE CONFLICTES

- *Les organitzacions regionals africanes en la resolució de conflictes: el cas de l'ECOWAS.*
Kenneth Omeje, professor de relacions internacionals a la United States International University, Nairobi, Kenya.
- *Xarxes i organitzacions de la societat civil en la resolució de conflictes: experiències des dels conflictes del Sudan.*
Asma Ismail Bushara, Institute for the Development of Civil Society (IDCS) del Sudan i Group of 40 Women Leaders (G-40) a la Banya d'Àfrica.
- *Xarxes i organitzacions de la societat civil en la resolució de conflictes: experiències des dels conflictes de l'Àfrica occidental.*
Chukwumeka B. Eze, West Africa Network for Peacebuilding (WANEP), Accra, Ghana.

Moderadora: **Orla Diez**, Club de Madrid.

11.30-12 h · Cafè

12-14 h · SESSIÓ 2
RESULTATS, LÍMITS I CONTRADICCIONS DE LA CONSTRUCCIÓ DE PAU A L'ÀFRICA

- *Construcció de pau postbèl·lica a l'Àfrica occidental.*
Mohamed Salih, professor de polítiques de desenvolupament a l'Institute of Social Studies (ISS), l'Haia, i a la Universitat de Leiden, Països Baixos.
- *El paper de l'ONU en els processos de construcció de pau postbèl·lica a l'Àfrica.*
Itziar Ruiz-Giménez, membre del Grupo d'Estudios Africanos i professora de relacions internacionals a la Universitat Autònoma de Madrid.
- *Prevenió de conflictes, construcció de pau i seguretat humana: com s'analitza, es mesura i s'avalua.*
Chris Cramer, School of Oriental and African Studies (SOAS), Londres, Regne Unit.

Moderador: **Josep M. Royo**, Escola de Cultura de Pau, Universitat Autònoma de Barcelona.

16-18 h · SESSIÓ 3
APROXIMACIONS I EXPERIÈNCIES AFRICANES EN LA CONSTRUCCIÓ DE PAU

- *El paper de la dona i de les organitzacions de dones en la construcció de pau a l'Àfrica.*
Fatuma Ahmed, Càtedra UNESCO de Filosofia per la Pau de la Universitat Jaume I, Castelló.
- *Desmobilització i Reintegració d'excombatents: experiències des de Libèria i Sierra Leone.*
Krijn Peters, professor al Departament d'Estudis Polítics i Culturals, Universitat de Swansea, Regne Unit.
- *Comprent la Justícia Transicional a l'Àfrica: experiències a Sud-àfrica, Rwanda i Sierra Leone.*
Jannie Malan, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD), Sud-àfrica.

Moderador: **Antoni Castel**, Centre d'Estudis Africans i professor de periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona.

DIVENDRES, 5 DE NOVEMBRE

10-11.30 h · SESSIÓ 4
SOLUCIONS AFRICANES ALS PROBLEMES AFRICANS? L'EMERGÈNCIA D'UNA ARQUITECTURA DE PAU I SEGURETAT A L'ÀFRICA

- *La Unió Africana i l'Arquitectura de Pau i Seguretat a l'Àfrica (APSA): d'on ve i en quin punt es troba.*
Tim Murithi, Institute for Justice and Reconciliation, Ciutat del Cap, Sud-àfrica.
- *APSA: principals dèficit i reptes de futur.*
Mbuyi Kabunda, Institut International des Droits Humains, Estrasburg, França; i professor de relacions internacionals a la Universitat Autònoma de Madrid.

Moderadora: **Anna Estrada**, directora de l'Institut Catalunya-Àfrica.

11.30-12 h · Cafè

12-13.45 h · DIÀLEG
ÀFRICA I LA UNIÓ EUROPEA: PROPOSTES PER MILLORAR LA COOPERACIÓ EN PAU I SEGURETAT

- **Admore Kambudzi**, Director del Secretariat de Pau i Seguretat de la Unió Africana.
- **General Pierre-Michel Joana**, Assessor principal en pau i seguretat sobre l'Àfrica a la Direcció General de Relacions Exteriors del Consell de la Unió Europea.

Moderador: **Rafael Grasa**, president de l'ICIP.

14-14.30 h · CONCLUSIONS I CLOENDA

PROGRAMA

PAZ, CONFLICTO Y SEGURIDAD EN ÁFRICA

Nuevos retos y nuevas perspectivas

MIÉRCOLES, 3 DE NOVIEMBRE

18-18.30 h
INAUGURACIÓN

- **Rafael Grasa**, presidente del ICIP.
- **Ricardo Martínez Vázquez**, director general de Casa África.
- **Rafael Vilasanjuan**, subdirector gerente del CCCB.

18.30-19.30 h
CONFERENCIA INAUGURAL. PAZ Y CONFLICTO EN ÁFRICA:
BALANCE Y PERSPECTIVAS

- **David Francis**, Departamento de Estudios de Paz, Universidad de Bradford, Reino Unido.

Moderador: **Rafael Vilasanjuan**, subdirector gerente del CCCB.

19.30-20.30 h · Debate y preguntas

JUEVES, 4 DE NOVIEMBRE

9.30-11.30 h · SESIÓN 1
EXPERIENCIAS REGIONALES Y LOCALES
DE RESOLUCIÓN DE CONFLICTOS

- *Las organizaciones regionales africanas en la resolución de conflictos: el caso del ECOWAS.*
Kenneth Omeje, profesor de relaciones internacionales en la United States International University, Nairobi, Kenia.
- *Redes y organizaciones de la sociedad civil en la resolución de conflictos: experiencias desde los conflictos del Sudán.*
Asma Ismail Bushara, Institute for the Development of Civil Society (IDCS) del Sudán y Group of 40 Women Leaders (G-40) en el Cuerno de África.
- *Redes y organizaciones de la sociedad civil en la resolución de conflictos: experiencias desde los conflictos en África occidental.*
Chukuuemeka B. Eze, West Africa Network for Peacebuilding (WANEP), Accra, Ghana.

Moderadora: **Orla Diez**, Club de Madrid.

11.30-12 h · Café

12-14 h · SESIÓN 2
RESULTADOS, LÍMITES Y CONTRADICCIONES
DE LA CONSTRUCCIÓN DE PAZ EN ÁFRICA

- *Construcción de paz posbélica en África occidental.*
Mohamed Salih, profesor de políticas de desarrollo en el Institute of Social Studies (ISS), La Haya, y en la Universidad de Leiden, Países Bajos.
- *El papel de la ONU en los procesos de construcción de paz posbélica en África.*
Itziar Ruiz-Giménez, miembro del Grupo de Estudios Africanos y profesora de relaciones internacionales en la Universidad Autónoma de Madrid.
- *Prevención de conflictos, construcción de paz y seguridad humana: cómo se analiza, se mide y se evalúa.*
Chris Cramer, School of Oriental and African Studies (SOAS), Londres, Reino Unido.

Moderador: **Josep M. Rojo**, Escola de Cultura de Pau, Universitat Autònoma de Barcelona.

16-18 h · SESIÓN 3
APROXIMACIONES Y EXPERIENCIAS AFRICANAS
EN LA CONSTRUCCIÓN DE PAZ

- *El papel de la mujer y de las organizaciones de mujeres en la construcción de paz en África.*
Fatuma Ahmed, Cátedra UNESCO de Filosofía por la Paz de la Universitat Jaume I, Castelló.
- *Desmovilización y Reintegración de ex combatientes: experiencias desde Liberia y Sierra Leone.*
Krijn Peters, profesor del Departamento de Estudios Políticos y Culturales, Universidad de Swansea, Reino Unido.
- *Entendiendo la Justicia Transicional en África: experiencias en Sudáfrica, Ruanda y Sierra Leona.*
Jannie Malan, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD), Sudáfrica.

Moderador: **Antoni Castel**, Centre d'Estudis Africans y profesor de periodismo en la Universitat Autònoma de Barcelona.

VIERNES, 5 DE NOVIEMBRE

10-11.30 h · SESIÓN 4
¿SOLUCIONES AFRICANAS A LOS PROBLEMAS AFRICANOS?
LA EMERGENCIA DE UNA ARQUITECTURA DE PAZ
Y SEGURIDAD EN ÁFRICA

- *La Unión Africana y la Arquitectura de Paz y Seguridad en África (APSA): de dónde viene y en qué punto se encuentra.*
Tim Murithi, Institute for Justice and Reconciliation, Ciudad del Cabo, Sudáfrica.
- *APSA: principales deficiencias y retos de futuro.*
Mbuyi Kabunda, Institut International des Droits Humains, Estrasburgo, Francia; y profesor de relaciones internacionales en la Universidad Autónoma de Madrid.

Moderadora: **Anna Estrada**, directora del Institut Catalunya-África.

11.30-12 h · Café

12-13.45 h · DIÁLOGO
ÁFRICA Y LA UNIÓN EUROPEA: PROPUESTAS
PARA MEJORAR LA COOPERACIÓN EN PAZ Y SEGURIDAD

- **Admore Kambudzi**, Director del Secretariado de Paz y Seguridad de la Unión Africana.
- **General Pierre-Michel Joana**, Asesor principal en paz y seguridad sobre África en la Dirección General de Relaciones Exteriores del Consejo de la Unión Europea.

Moderador: **Rafael Grasa**, presidente del ICIP.

14-14.30h · CONCLUSIONES Y CLAUSURA

PROGRAM

PEACE, CONFLICT AND SECURITY IN AFRICA

New challenges and new perspectives

WEDNESDAY, 3RD NOVEMBER

6-8.30 p.m. · WELCOMING SESSION

- **Rafael Grasa**, President of ICIP.
- **Ricardo Martínez Vázquez**, General Director of Casa África.
- **Rafael Vilasanjuan**, Managing Deputy Director of CCCB.

6.30-7.30 p.m. · OPENING SESSION

PEACE AND CONFLICT IN AFRICA: ASSESSMENT AND PERSPECTIVES

- **David Francis**, Peace Studies Department, Bradford University, United Kingdom.

Chairperson: **Rafael Vilasanjuan**, Managing Deputy Director of CCCB.

7.30-8.30 p.m. · Debate

THURSDAY, 4TH NOVEMBER

9.30-11.30 a.m. · SESSION 1

REGIONAL AND LOCAL EXPERIENCES OF CONFLICT RESOLUTION

- *African regional organizations in conflict resolution: the ECOWAS case.*
Kenneth Omeje, lecturer of international relations at the United States International University, Nairobi, Kenya.
- *Civil society nets and organizations in conflict resolution: experiences from Sudan.*
Asma Ismail Bushara, Institute for the Development of Civil Society (IDCS) from Sudan and member of Group of 40 Women Leaders (G-40) in the Horn of Africa.
- *Civil society nets and organizations in conflict resolution: experiences from Western Africa.*
Chukuemeka B. Eze, West Africa Network for Peacebuilding (WANEP), Accra, Ghana.

Chairperson: **Orla Diez**, Club de Madrid.

11.30-12 a.m. · Coffee break

12-2 p.m. · SESSION 2

OUTCOMES, LIMITS AND CONTRADICTIONS OF PEACEBUILDING IN AFRICA

- *Post-conflict peacebuilding in Western Africa.*
Mohamed Salih, lecturer in development politics at the Institute of Social Studies (ISS), The Hague, and at Leiden University, The Netherlands.
- *The role of the UN in post conflict peacebuilding processes in Africa.*
Itziar Ruiz-Giménez, member of Grupo de Estudios Africanos and lecturer of international relations at the Universidad Autónoma de Madrid.
- *Conflict prevention, peacebuilding and human security: how to analyse, measure and assess it.*
Chris Cramer, School of Oriental and African Studies (SOAS), London, United Kingdom.

Chairperson: **Josep M. Royo**, Escola de Cultura de Pau, Universitat Autònoma de Barcelona.

4-6 p.m. · SESSION 3

AFRICAN APPROXIMATIONS TO AND EXPERIENCES IN PEACEBUILDING

- *The role of women and of women organizations in peacebuilding in Africa.*
Fatuma Ahmed, UNESCO Chair in Peace Philosophy, Universitat Jaume I, Castelló, Spain.
- *Demobilization and Reintegration of ex-combatants: experiences from Liberia and Sierra Leone.*
Krijn Peters, lecturer at the Department for Political and Cultural Studies, Swansea University, United Kingdom.
- *Understanding Transitional Justice in Africa: experiences from South Africa, Rwanda and Sierra Leone.*
Jannie Malan, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD), South Africa.

Chairperson: **Antoni Castel**, Centre d'Estudis Africans and lecturer of journalism at the Universitat Autònoma de Barcelona.

FRIDAY, 5TH NOVEMBER

10-11.30 a.m. · SESSION 4

AFRICAN SOLUTIONS TO AFRICAN PROBLEMS? THE RISING OF THE AFRICAN PEACE AND SECURITY ARCHITECTURE

- *The African Union and the African Peace and Security Architecture (APSA): where it comes from and where it stands.*
Tim Murithi, Institute for Justice and Reconciliation, Cape Town, South Africa.
- *APSA: main shortcomings and challenges for the future.*
Mbuyi Kabunda, Institut International des Droits Humains, Strasbourg, France; and lecturer in international relations at the Universidad Autónoma de Madrid.

Chairperson: **Anna Estrada**, Director of the Institut Catalunya-Àfrica.

11.30-12 a.m. · Coffee break

12-1.45 p.m. · DIALOGUE

AFRICA AND THE EUROPEAN UNION: PROPOSALS TO IMPROVE COOPERATION IN PEACE AND SECURITY

- **Admore Kambuzi**, Director of the Peace and Security Secretariat of the African Union.
- **General Pierre-Michel Joana**, Main advisor in peace and security on Africa at the Directorate-General on External Relations of the Council for European Union.

Chairperson: **Rafael Grasa**, President of ICIP.

2-2.30 p.m. · CONCLUSIONS AND CLOSING CEREMONY

5.2. BIOGRAFIA DELS PONENTS

Fatuma Ahmed Ali és professora assistent de Relacions Internacionals al *School of Arts of the United States International University (USIU-A)*, a Nairobi (Kènia) i investigadora convidada a la Càtedra UNESCO de Filosofia per la Pau de la Universitat Jaume I de Castelló.

Tanmateix, és la Co-directora interina del Sitotwet Care Highway Humanitarian Aid Children Home a Kericho, Kènia. Té experiència com a experta en seguretat, coordinadora d'estudiants, investigadora, professora, coordinadora de projectes i ha facilitat formació per oficials de policia, tant a Kènia com a Espanya. Ha publicat nombrosos capítols i articles tant en espanyol com en anglès.

Asma Ismail Bushara és actualment analista política a l'Institute for the Development of Civil Society (IDCS). Tanmateix, ha participat en els darrers anys al projecte *Youth Forum's Project of Good Governance*.

Chris Cramer és professor d'Economia Política del Desenvolupament a la *School of Oriental and African Studies (SOAS)*, on va fundar i dirigeix el Màster sobre Violència, conflicte i desenvolupament.

Ha treballat principalment en l'economia política dels conflictes violents i en la pobresa rural i els mercats de treball a l'Àfrica subsahariana.

Les seves publicacions inclouen *Civil War is Not a Stupid Thing: Accounting for Violence in Developing Countries* (C.Hurst, 2006). En l'actualitat, duu a terme una recerca sobre la mobilització de recursos a les transicions de la guerra a la pau. És part del consell editorial del *Journal of Southern African Studies* i editor d'una sèrie d'anàlisis sobre estats en crisi que es publicarà per C. Hurst. El 2009 va finalitzar un període de quatre anys com a president del Centre d'Estudis Africans de Londres.

Chukwuemeka B. Eze és el Director de Programes del West Africa Network for Peacebuilding (WANEP). Anteriorment, va treballar com a Coordinador nacional a la oficina del WANEP a Nigèria i com a coordinador al programa de prevenció de conflictes al secretariat del WANEP a Nigèria.

És llicenciat i màster en Ciències Polítiques i Relacions Internacionals per la University of Science and Technology i la Universitat de Nigèria a l'Estat d'Enugu, respectivament. Actualment, finalitza un Màster en Pau i Estudis Estratègics per la Universitat de Ilorin, Nigèria.

Té més de deu anys d'experiència en construcció de la pau, seguretat humana i anàlisi de conflictes. Realitza treballs de consultoria per a una sèrie d'organitzacions i institucions a l'Àfrica occidental. Té diversos articles i llibres sobre consolidació de la pau i seguretat humana.

David J. Francis és professor d'Estudis sobre conflictes i pau a l'Àfrica al Departament d'Estudis de Pau a la Universitat de Bradford, Regne Unit. El professor Francis va fundar *l'Africa Centre for Peace & Conflict Studies* (ara John & Elnora Ferguson Centre for African Studies (JECAS)) al 2002 i va ser el seu director entre aquest any i el 2008.

Tanmateix, ha estat consultor per nombroses organitzacions internacionals, governs i agents de la cooperació, com per exemple DFID, SIDA, Nacions Unides, la Unió Africana, l'ECOWAS o la Comissió Europea.

Ha publicat sis llibres, nombrosos articles a revistes especialitzades i capítols a llibres. Una de les més recents publicacions ha estat *US Strategy in Africa: AFRICOM, Terrorism and Security Challenges* (Routledge, 2010), o pròximament *When War Ends: building peace in divided communities* (Ashgate, 2011).

Pierre-Michel Joana és actualment l'Assessor Principal sobre Pau i Seguretat a l'Àfrica al Directori-General de Relacions Externes del Consell de la Unió Europea. Des de març del 2008 és també Assessor Especial de l'Alt Representant de l'UE per les capacitats africanes de manteniment de la pau i des de juliol de 2009 és representant personal de l'Alt Representant de l'UE a Somàlia.

També coordina, dins del Secretariat del Consell i de la Comissió Europea, als partners africans i als actors internacionals i les activitats relacionades amb la construcció de capacitats africanes en l'àmbit de la prevenció, gestió i resolució de conflictes. Tanmateix, coordina l'exploració de solucions destinades a portar estabilitat a Somàlia i la regió. Entre 2005 i 2008 ha estat Cap de la missió de l'UE a la República Democràtica del Congo (EUSEC). Ha treballat també a la missió d'assessorament i assistència per la reforma de la seguretat a la República Democràtica del Congo.

Mbuyi Kabunda és Doctor en Relacions Internacionals per la Universidad Complutense de Madrid (UCM). Actualment, és professor de l'Institut Internacional de Drets Humans d'Estrasburg i Professor de Relacions Internacionals i Estudis Africans del Màster de la Universidad Autónoma de Madrid (UAM), i dels Màsters de cooperació al desenvolupament de les universitats de Màlaga, Granada, del País Basc, de València, Castelló i Alacant.

És Director de la Revista Àfrica-Amèrica Llatina-Quaderns de SODEPAZ i Director de l'Observatori d'Estudis sobre la Realitat social africana de la UAM.

Autor d'un centenar de publicacions en les revistes especialitzades i de divulgació sobre els problemes de desenvolupament, conflictes, etnicitat, integració regional, problemes de gènere a Àfrica, cooperació al desenvolupament i cooperació Sud-Sud, temes sobre els quals ha participat en nombrosos esdeveniments internacionals. Entre les seves darreres publicacions destaca: *Derechos humanos en África: teoría y práctica* (Deusto, 2000) o *Mitos y realidades de África subsahariana* (con Antonio Santamaría, La Catarata, 2010).

Jannie Malan és cap de redacció del *African Journal on Conflict Resolution* que publica l'organització ACCORD (African Centre for the Constructive Resolution of Disputes). És, entre d'altres coses, màster en Filosofia i Doctor en estudis bíblics per la Universitat de Stellenbosch.

Ha assistit a nombroses conferències tant en l'àmbit dels estudis bíblics/religiosos com en els dels estudis sobre conflictes, així, així com a varis cursos sobre resolució de conflictes. Ha presentat nombrosos articles a conferències i seminaris i també ha impartit moltes conferències a diferents seminaris.

Les seves publicacions inclouen vàris articles en els àmbits de la religió, l'educació (defensant l'educació cap a la comprensió mútua, la justícia i la pau) i la resolució de conflictes. Ha publicat *Conflict Resolution Wisdom from Africa* (ACCORD, 1997) i, com editor, *Views and Visions of Coexistence in South Africa* (ACCORD, 2008).

Tim Murithi és cap de Justícia Transicional al Programa d'Àfrica de l'Institute for Justice and Reconciliation, a Ciutat del Cap, Sud-àfrica. Prèviament va ser cap del Programa sobre el Consell de Pau i Seguretat a l'Institute for Security Studies (ISS), a Addis Ababa, Etiòpia.

Entre 2008 i 2009 va ser investigador sènior al Departament d'Estudis de Pau de la Universitat de Bradford (Regne Unit) i abans va treballar al Programa sobre construcció de pau i diplomàcia preventiva al United Nations Institute for Training and Research (UNITAR), a Ginebra, Suïssa. És professor visitant de relacions internacionals del Departament de Ciències Polítiques i relacions Internacionals a la Universitat de Addis Ababa i ha treballat com a consultor.

És autor de dos llibres: *The African Union: Pan-Africanism, Peacebuilding and Development* (Ashgate, 2005); i *The Ethics of Peacebuilding* (Edinburgh University Press, 2009). També és editor de dos llibres més: *Towards a Union Government of Africa: Challenges and Opportunities* (ISS, 2007) i co-editor de *The African Union and its Institutions* (Jacana, 2008).

Kenneth Omeje és professor de Relacions Internacionals al United States International University (USIU) a Nairobi, Kènia.

És autor de *High Stakes and Stakeholders: Oil Conflict & Security in Nigeria* (Ashgate, 2006); *Extractive Economies and Conflicts in the Global South: Multi-regional Perspective on Rentier Politics* (Ashgate, 2008); *State-Society Relations in Nigeria: Democratic Consolidation, Conflicts and Reforms* (Adonis & Abbey, 2007), o *War to Peace Transition: Conflict Intervention and Peacebuilding in Liberia* (University Press of America, 2009), entre d'altres. Té més de 60 publicacions, incloent contribucions a enciclopèdies internacionals i articles a revistes especialitzades.

Krijn Peters és sociòleg del desenvolupament rural especialitzat en conflictes armats i reconstrucció postguerra. Està especialment interessat en el desarmament, desmobilització i reintegració d'excombatents (incloent ex menors soldats), justícia transicional, exclusió de joves i desenvolupament agrari i rural. Ha treballat àmpliament a Sierra Leone i Libèria.

En l'actualitat, és professor al Departament d'Estudis Polítics i Culturals a la Universitat de Swansea (Regne Unit). Té una àmplia experiència de consultor i assessor amb un gran nombre d'organitzacions al Regne Unit o als Països Baixos, incloent el Banc Mundial, la Unió Europea, el Royal Institute of the Tropics, el Tribunal Especial de Sierra Leone i diverses ONG.

Entre les seves publicacions, cal destacar: *Footpaths to Reintegration. Armed Conflict, Youth and the Rural Crisis in Sierra Leone* (Wageningen University, 2006).

Itziar Ruíz-Giménez és professora de Relacions Internacionals al Departament de Ciència Política i Relacions Internacionals de la Universitat Autò-

noma de Madrid i pertany, també, al Grup d'Estudis Africans (GEA) i al Grup d'Estudis Internacionals (Geri) d'aquesta universitat.

Licenciada en Dret i en Ciències Polítiques i doctora en Relacions Internacionals, la seva tesi doctoral aborda la «Història de la Intervenció Humanitària en les Relacions Internacionals». Actualment és la coordinadora del Grup d'Estudis Africans.

Ha publicat dos llibres *Las «buenas intenciones»: intervención humanitaria en África* (Icaria, 2003), i *La historia de la intervención humanitaria: el imperialismo altruista* (La Catarata, 2006). Ha publicat també nombrosos articles i impartit xerrades i conferències sobre les seves principals àrees de recerca.

M. A. Mohamed Salih és professor de Polítiques de Desenvolupament al Institute of Social Studies (La Haia) i al Departament de Ciència Política a la Universitat de Leiden, Països Baixos.

Forma part del *Review Editor* (IPCC, Ginebra/Londres), és membre del *Scientific Steering Committee of System Analysis for Research and Training* (START, Washington DC, EUA) i vicepresident del *International Human Dimension Programme* (HIDP, Bonn, Alemanya).

Els seus llibres més recents són: *African Democracies and African Politics*, (Pluto 2001); *African Political Parties: Evolution, Institutionalization and Governance* (Pluto 2002); *African Parliaments between Government and Governance* (Palgrave/Macmillan 2006), o *African Political Parties: Challenges for Sustained Multiparty Democracy* (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2007).

5.3. ACRÒNIMS

ACCORD	African Centre for the Constructive Resolution of Disputes
ACRI	Africa Crisis Response Initiative
AFRICOM	United States Africa Command
AMIB	African Mission in Burundi
AMIS	African Union Mission in Sudan
AMISOM	African Union Mission in Somalia
ANC	Afrikaner National Party
APF	African Peace Fund
APSA	Arquitectura de Pau i Seguretat Africana
ASF	African Standby Force
CCCB	Centre de Cultura Contemporània de Barcelona
CEEAC	Comunitat d'Estats d'Àfrica Central
CEWS	Continental Early Warning System
CPA	Comprehensive Peace Agreement
DDR	Desarmament, desmobilització i reintegració
DPA	Darfur Peace Agreement
ECOMICI	ECOWAS Military Mission in Côte d'Ivoire
ECOWAS	Economic Community Of West African States
EPA	Eastern Peace Agreement
ESF	ECOWAS Standby Force
EUA	Estats Units d'Amèrica
ICIP	Institut Català Internacional per la Pau
IDCS	Institute for the Development of Civil Society
IGAD	Intergovernmental Authority for Development
ISS	Institute of Social Studies

MSC	Mediation and Security Council
MSC	Military Staff Committee
NPFL	National Patriotic Front of Liberia
ONU	Organització de les Nacions Unides
OTAN	Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord
OUA	Organització per a la Unitat Africana
PSC	Peace and Security Council
RECAMP	Reinforcement of African Peace-keeping Capacities
RUF	Revolutionary United Front
SADC	Southern African Development Community
SOAS	School of Oriental and African Studies
SPLA	South Sudan People's Liberation Army
TCIR	Tribunal Criminal Internacional per Ruanda
UA	Unió Africana
UE	Unió Europea
UNAMID	United Nations African Mission in Darfur
UNPBC	United Nations Peacebuilding Commission
UNSAS	UN Standby Arrangement System
VODWOPED	Voinjama District Women in Peace and Development
WANEP	West Africa Network for Peacebuilding

DOCUMENTS ICIP

2010/1

Jornades del Moviment per la Pau
13 i 14 DE NOVEMBRE DE 2009

2010/2

The Barcelona Forum on Decentralized Governance and Conflict Prevention
6-8 JULY 2009

2010/3

Midiendo la paz. Iniciativas, limitaciones y propuestas.
MARZO 2010

2010/3

Measuring peace. Initiatives, limitations and proposals.
MARCH 2010

2010/4

Condicions per a la consolidació de la Pau a Costa d'Ivori.
SETEMBRE 2010

2010/4

Conditions pour la consolidation de la paix en Côte d'Ivoire.
SEPTEMBRE 2010

*All numbers available at / Tots els números disponibles a:
www.gencat.cat/icip/*

**INTERNATIONAL
CATALAN
INSTITUTE**

FOR PEACE

GRAN VIA DE LES CORTS CATALANES 658, BAIX
08010 BARCELONA (SPAIN)
T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80
ICIP@GENCAT.CAT | WWW.ICIP.CAT